

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN LIIKUNTALEIKKIKOULUSSA

Osallisuuden juuret - opas liikuntaleikkikoulun ohjaajille

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveystieteiden
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Syksy 2014
Sanna Ahonen
Anu Uotila

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

AHONEN, SANNA
UOTILA, ANU:

Lasten osallisuuden tukeminen liikunta-
leikkikoulussa
– Osallisuuden juuret -opas liikuntaleik-
kikoulun ohjaajille

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 48 sivua, 6 liitesivua

Syksy 2014

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön aiheena oli lasten osallisuuden tukeminen liikuntaleikkikoulussa. Osallisuus on hyvin ajankohtainen ja tärkeä aihe. Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja sen tuotoksena syntyi opas lasten osallisuuden tukemisesta liikuntaleikkikoulun ohjaajille. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Lasten Leikki ja Liikunta ry., joka järjestää liikuntaleikkikoulutoimintaa Päijät-Hämeen alueella.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lasten osallisuuden tukeminen liikuntaleikkikoulussa. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä ohjaajien tietoutta osallisuuden merkityksestä ja tärkeydestä lasten kanssa työskennellessä. Samalla halusimme vahvistaa lasten myönteisiä kokemuksia liikuntaleikkikoulun toiminnasta, minkä puolestaan uskomme lisäävän lasten viihtyvyyttä.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyneen oppaan tueksi toteutimme Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajille sähköisen taustakyselyn. Taustakyselyn tavoitteena oli selvittää miten nykyiset liikuntaleikkikoulun ohjaajat huomioivat lasten osallisuuden omassa ohjauksessaan ja toiminnan suunnittelussa. Taustakyselyn pohjalta laadimme oppaan liikuntaleikkikoulun ohjaajille osallisuuden tukemisesta. Valmis Osallisuuden juuret -opas koostuu osallisuuden määritelmästä, ohjaajan roolin merkityksestä osallisuuden tukemisessä sekä käytännön vinkeistä ja harjoitteista, joita ohjaajat saavat vapaasti hyödyntää oman ohjauksensa tukena.

Asiasanat: Lasten osallisuus, osallisuuden tukeminen, vuorovaikutus, ohjaajan rooli, lapset ja liikunta, liikuntaleikkikoulu

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

AHONEN, SANNA
UOTILA, ANU:

Supporting children's
participation in sports play-
school - Roots of participa-
tion -a guide for sports play
school instructors

Bachelor's Thesis in social pedagogy for work with children and young people,
48 pages, 6 pages of appendices

Autumn 2014

ABSTRACT

The topic of this thesis was to support children's participation in sports play-school. Children's participation is a very current and important topic. The thesis is functional and its output was a guide for supporting children's participation for sports playschool instructors. The commissioner of the thesis was Children's Play and Sports Association which organizes sports playschool activities in the area of Päijät-Häme.

The purpose of thesis was to support children's participation in sports playschool. The aim of our thesis was to increase the awareness of instructors about the importance of participation of children. We also wanted to enhance children's positive experiences with sports playschool activities, which in turn we believe will increase children's comfort.

To support the output of this thesis, we carried out an Internet background survey to Children's Play and Sports Association instructors. The objective of the background survey was to find out, how current sports play school instructors take participation into account in their own guidance and planning of activities. On the basis of the background survey and the theory of this thesis, we developed a guide of supporting children's participation to sports playschool's instructors. The complete Roots of participation -guide consists of definition of participation, the instructor's role in supporting the importance of participation as well as practical tips and practices, which instructors can freely take advantage of to support their own guidance.

Key words: Children's participation, supporting participation, interaction, instructor's role, children and sports, sports playschool

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAUSTA	3
2.1	Tarkoitus, tavoite ja tuotos	3
2.2	Toimeksiantajana Lasten Leikki ja Liikunta ry.	4
2.3	Tiedonhaun kuvaus	5
2.4	Aikataulu	7
3	LAPSET JA OSALLISUUS	9
3.1	Osallisuus käsitteenä	9
3.2	Osallisuuden merkitys lapselle	11
3.3	Osallisuuden monet mallit	12
3.3.1	Roger Hart: Osallisuuden tikapuut	12
3.3.2	Harry Shier : Osallisuuden tasot	14
4	LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN	16
4.1	Lasten näkemysten kuunteleminen	16
4.2	Vuorovaikutuksen merkitys osallisuuden tukemisessa	18
4.3	Ohjaajan rooli lasten osallisuuden tukijana	19
5	LAPSET JA LIIKUNTA	22
5.1	Lapsen ominainen tapa toimia	22
5.2	Liikuntaharrastuksen merkitys lapselle	23
6	OPAS LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMISESTA	25
6.1	Taustakysely liikuntaleikkikoulun ohjaajille	25
6.1.1	Taustakyselyn laatiminen	25
6.1.2	Taustakyselyn analysointi ja tulokset	26
6.2	Oppaan kohderyhmä	31
6.3	Osallisuuden juuret -opas liikuntaleikkikoulun ohjaajille	32
6.4	Oppaan hyödynnettävyys	34
7	ARVIOINTI	35
7.1	Opinnäytetyöprosessin arviointi	35
7.2	Oppaan arviointi	37
7.3	Eettisyys ja luotettavuus opinnäytetyössä	39
8	POHDINTA	41

LÄHTEET

44

LIITTEET

49

1 JOHDANTO

Lasten osallisuuden mahdollistaminen ja heidän toimijuutensa korostaminen ovat olleet kasvavan kiinnostuksen kohteena niin varhaiskasvatuspolitiikassa, käytännön kentällä kuin varhaiskasvatus- ja lapsuustutkimuksissa. Tutkimuksilla on pyritty lisäämään tietoa siitä, että miten lapset tulevat kuulluksi ja voivat olla vaikuttamassa omaan arkeensa. (Turja 2010, 30.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on lasten osallisuuden tukeminen liikuntaleikkikoulun toiminnassa. Haluamme lisätä ohjaajien tietoutta osallisuuden merkityksestä ja tärkeydestä lasten kanssa työskennellessä. Wellsin mukaan osallisuudella tarkoitetaan prosessia, jossa yksilö osallistuu aktiivisesti yhteisönsä käytänteisiin ja rakentaa identiteettiään suhteessa näihin yhteisöihin. Sosiaaliset suhteet ovat hänen mukaansa tärkeä inhimillisen kehityksen perusta. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2006, 13–14.)

Lasten osallisuus ja heidän näkökulmansa tavoittaminen voidaan nähdä yhteiskunnassa vallitsevana arvona, joka näkyy myös esimerkiksi erilaisissa sopimusteksteissä. Lasten osallisuuden peruslähtökohtana voidaan pitää YK:n lapsen oikeuksien sopimusta. (Turja 2010, 30.) Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklassa 12 tuodaan esiin, että lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Nämä lapsen näkemykset on myös otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Sopimuksen artiklassa 13 sanotaan, että lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 2014.)

Osallisuus on myös yksi Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 kärkitavoitteista. Osallisuuden tunteen nähdään syntyvän vaikuttamisen ja osallistumisen kautta. Lapsi ja nuori voi kokea olevansa osallisena omassa yhteisössään ja suomalaisessa yhteiskunnassa, kun hän käy esimerkiksi koulua, harrastaa ja vaikuttaa omiin sekä lähiympäristönsä tai laajemmin koko yhteiskunnan asioihin. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015, 2012.)

Olemme opinnoissamme suuntautuneet sosiaalipedagogiseen lapsi- ja nuorisotyöhön, joka myös korostaa lasten osallistumista ja osallisuutta. Nivala (2008, 10) näkee sosiaalipedagogisen toiminnan ensisijaiseksi tavoitteeksi yksilön yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamisen. Sillä tarkoitetaan ihmisen yksilöllisten

itsetoteutusvalmiuksien kehittymisen sekä sosiaaliseen ympäristöön ja sen kautta yhteiskuntaan kiinnittymisen tukemista. Osallisuuden vahvistaminen voidaankin nähdä vastineeksi syrjäytymisen ehkäisemisessä. Osallisuutta pidetään ihmisen hyvinvoinnin edellytyksenä, joka vahvistuu kokonaisvaltaisessa, persoonallisessa ja sosiaalisessa kasvuprosessissa. (Nivala 2008, 10.) Pidämme lasten osallisuutta merkittävänä, kiinnostavana ja ajankohtaisena aiheena. Haluammekin opinnäytetyön kautta tukea lasten osallisuutta liikuntaleikkikouluympäristössä sekä syventää omaa ymmärrystämme osallisuuden merkityksestä ja tukemisesta.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAUSTA

Idea opinnäytetyön aiheesta syntyi liikuntaleikkikouluympäristöstä. Meitä molempia kiinnostaa lasten osallisuus ja sen tukeminen. Sanna Ahonen on työskennellyt Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikouluohjaajana syksystä 2013 lähtien. Anu Uotila puolestaan on osallistunut liikuntaleikkikoulun toimintaan apuohjaajan roolissa. Syksyllä 2013 lähdimme tarkemmin kehittämään ideaa opinnäytetyöstä liikuntaleikkikouluympäristössä. Esittelimme ajatuksiamme toimemksiantajalle ja yhdessä hänen kanssaan muokkasimme aiheen lopulliseen muotoonsa.

Opinnäytetöitä lasten osallisuuden tukemisesta on tehty paljon. Niitä on toteutettu esimerkiksi esikoulussa, päiväkotiympäristössä, koulu yhteisöissä ja lastensuojelussa. Osallisuuden tukemisesta liikuntaleikkikouluympäristössä opinnäytetöitä ei tiedettävästi ole vielä tehty. Löysimme kuitenkin liikuntaleikkikouluaiheisia opinnäytetöitä, joissa käsitellään esimerkiksi lasten sosiaalista kehitystä ja lasten liikuntakokemuksia. Haluamme omassa opinnäytetyössämme tuoda osallisuuden tukemisen osaksi liikuntaleikkikoulun toimintaa.

2.1 Tarkoitus, tavoite ja tuotos

Opinnäytetyön tarkoituksena on lasten osallisuuden tukeminen liikuntaleikkikoulun toiminnassa. Haluamme lisätä ohjaajien tietoutta osallisuuden merkityksestä ja tärkeydestä lasten kanssa työskenneltäessä. Samalla haluamme vahvistaa lasten myönteisiä kokemuksia liikuntaleikkikoulun toiminnasta, minkä puolestaan uskomme lisäävän lasten viihtyvyyttä. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten nykyiset liikuntaleikkikoulun ohjaajat huomioivat lasten osallisuuden omassa ohjauksessaan ja toiminnan suunnittelussa. Taustakyselyn pohjalta tuotamme oppaan liikuntaleikkikoulun ohjaajille, jota he voivat käyttää ohjauksensa tukena.

Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee käytännön toiminnan ohjeistamista ja opastamista sekä toiminnan järjestämistä ammatillisessa kentässä. Se voi olla esimerkiksi opas tai ohje, joka on suunnattu käytäntöön. Toteutustapana toiminnallisessa opinnäytetyössä voi olla esimerkiksi kansio, opas, kirja tai jokin järjestetty tapahtuma. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.) Tämän opinnäytetyön tuotoksena syn-

tyy opas lasten osallisuuden tukemisesta liikuntaleikkikoulun ohjaajille. Opas koostuu osallisuuden määritelmästä, ohjaajan roolin merkityksestä osallisuuden tukemisessa sekä muutamista käytännön vinkeistä ja harjoitteista, joita ohjaajat voivat hyödyntää omassa ohjauksessaan.

2.2 Toimeksiantajana Lasten Leikki ja Liikunta ry.

Opinnäytetyömme toimeksiantajana on Lasten Leikki ja Liikunta ry. ja yhteishenkilönämme toimii toiminnanjohtaja Vesa Hämäläinen. Lasten Leikki ja Liikunta ry. on perustettu Heinolassa vuonna 2007, mutta nykyään sen toiminta ulottuu usean eri kunnan alueelle. Toiminta keskittyy lasten liikunnan järjestämisen ja kehittämiseen ja se on kohdennettu pääasiassa kouluikäisiin ja sitä nuorempiin lapsiin sekä heidän perheisiinsä. Lasten Leikki ja Liikunta ry:n toiminta ei ole lajisidonnaista, vaan lapsille tarjotaan monipuolista ja laadukasta liikuntatoimintaa. (Lasten Leikki ja Liikunta ry. 2014.)

Lasten Leikki ja Liikunta ry:n perusajatuksena on edistää ja lisätä lasten ja perheiden hyvinvointia leikin ja liikunnan avulla Päijät-Hämeen alueella. Se pyrkiikin omalta osaltaan lisäämään pienten lasten liikkumismahdollisuuksia ja innostamaan lapsia sekä vanhempia liikkumaan yhdessä. Lasten Leikki ja Liikunta ry. on aloittanut liikuntaleikkikoulutoiminnan syksyllä 2007. Liikuntaleikkikoulu on Svolin ja Nuoren Suomen yhteistyössä kehitetty liikuntaohjelma alle kouluikäisille lapsille ja heidän perheilleen. (Lasten Leikki ja Liikunta ry. 2014.)

Lasten Liikunta ja Leikki ry:n liikuntaleikkikoulua ohjaavat liikuntaleikkikoulun ohjaajat, joita on syyskuussa 2014 alkaneella kaudella yhteensä 12. Osa ohjaajista on käynyt kaksipäiväisen Nuoren Suomen järjestämän liikuntaleikkikoulun ohjaajakoulutuksen. Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajat ovat kaikki täysi-ikäisiä. Liikuntaryhmät on jaettu lasten ikä-kausien mukaan siten, että perheliikuntaryhmiä on tarjolla 1-2- sekä 2-3-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen ja liikuntaleikkikouluryhmiä 3-4- sekä 5-6-vuotiaille lapsille. Perheliikuntaryhmiä ohjaa yleensä yksi ohjaaja kun taas liikuntaleikkikoulussa ohjaajia on aina oltava kaksi. Opinnäytetyön tuotoksena syntyvä opas on pääosin suunnattu 3-4 sekä 5-6 -vuotiaiden liikuntaleikkikouluryhmien ohjaajille.

2.3 Tiedonhaun kuvaus

Opinnäytetyön aiheeseen perehtymisen aloitimme tutustumalla aiheesta aikaisemmin tehtyihin opinnäytetöihin. Haimme myös Päijät-Hämeen sekä Kymenlaakson alueella sijaitsevista kirjastoista lasten osallisuuden tukemiseen liittyvää aineistoa, jonka avulla perehdyimme opinnäytetyömme aiheeseen. Tutustuessamme taustakirjallisuuteen aloimme muodostaa opinnäytetyön lähdekirjallisuutta, jota olemme käyttäneet opinnäytetyön tietoperustana. Ennen toukokuussa pidettyä suunnitelmaseminaaria hyödynsimme tiedonhaussa informaation ohjausta.

Opinnäytetyömme tiedonhaussa käytimme Melinda -tietokantaa, jossa yhdistelimme aiheeseemme sopivia käsitteitä. Ennen tiedonhaun aloittamista tarkistimme, että kaikki käyttämämme käsitteet löytyvät yleisestä suomalaisesta asiasanastosta (YSA:sta).

Tiedonhaussa 6.6.2014 käytimme seuraavia käsitteitä:

- "osallisuus" AND "lapset", 184 viitettä
- "osallisuus" AND "tukeminen", 38 viitettä
- "lapset" AND "liikunta", 1032 viitettä
- "lapset" AND "liikuntaharrastus", 80 viitettä
- "liikunta" AND "osallisuus", 20 viitettä
- "ohjaaja" AND "vuorovaikutus" AND "lapset", 18 viitettä
- "osallisuus" AND "lapset" AND "vuorovaikutus", 31 viitettä

Tiedonhaussa 15.7.2014 käytimme seuraavaa käsitettä:

- "ohjaajan rooli", 41 viitettä

Tiedonhaussa 3.9.2014 käytimme seuraavia käsitteitä:

- "varhaiskasvatus" AND "osallisuus", 72 viitettä
- "varhaiskasvatus" AND "liikuntaharrastus", 2 viitettä
- "varhaiskasvatus" AND "liikunta" AND "ohjaaja", 4 viitettä
- "sosiaalipedagogiikka" AND "osallisuus", 19 viitettä
- "sosiaalipedagogiikka" AND "osallisuuden" AND "tukeminen", 2 viitettä
- "sosiaalipedagogiikka" AND "varhaiskasvatus", 32 viitettä

- "sosiaalipedagogiikka" AND "lapset", 52 viitettä

Saaduista viitteistä karsimme pois kaikki opinnäytteet ja kiinnitimme huomiota lähteiden julkaisuajankohtiin. Pyrimme käyttämään opinnäytetyön tietoperustana mahdollisimman tuoreita lähteitä. Käytimme myös yhtenä valintakriteerinä suomen- ja englanninkielisyyttä. Hauissa, joissa viitteitä tuli runsaasti; "lapset" AND "liikunta" sekä "osallisuus" AND "lapset", tarkensimme hakuehtoja siten, että se vastasi tarkemmin opinnäytetyömme aihetta. Käytimme esimerkiksi käsitteitä "lapset" AND "liikuntaharrastus", mikä kavensi viitteiden määrää merkittävästi. Joissakin hauissa rajasimme haun koskemaan vain väitöskirjoja, sillä halusimme löytää opinnäytetyömme aihetta vastaavia tieteellisiä tutkimuksia. Lähteinä käytimme myös sellaisia teoksia, jotka eivät täysin liittyneet aiheeseemme, mutta ne käsittelivät opinnäytetyössämme käytettyjä avainkäsitteitä.

Tiedonhaun avulla löysimme seuraavat opinnäytetyössä käytetyt teokset: From & Koppinen (2012): *Menossa mukana – Tukea tarvitsevan nuoren toiminnallinen osallistuminen*, Hujala & Turja (toim.) (2012): *Varhaiskasvatuksen käsikirja*, Turja & Fonsén (toim.) (2010): *Suuntana laadukas varhaiskasvatus - Professori Eeva Hujalan matkassa*, *Lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015*, Nurmi & Rantala (toim.) (2011): *Näyn ja kuulun – Lapsen etu ja osallisuus sekä* Karila, Alasuutari, Hännikäinen, Nummenmaa & Rasku-Puttonen (toim.) (2006): *Kasvatusvuorovaikutus*.

Melinda-tietokannan lisäksi haimme opinnäytetyön aiheeseen sopivaa lähdemateriaalia samoilla hakusanoilla eri kirjastojen aineistohaun avulla. Pyrimme välttämään opinnäytetyössä toissijaisia lähteitä, joten uutta lähdemateriaalia löytyi myös tutustumalla teoksissa käytettyihin lähteisiin.

Opinnäytetyön lähteenä on pyritty käyttämään mahdollisimman tuoreita ja ajan-kohtaisia lähteitä. Päädyimme kuitenkin käyttämään opinnäytetyössä muutamaa vanhempaa lähdeosta ja julkaisua, jotka ovat yli kymmenen vuotta vanhoja. Opinnäytetyössä käytettyjä vanhempia teoksia ovat: Hart (1997) - *Children's participation - The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*, Shier (2001) - *Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations*, Gretschel (2002) - *Kunta nuorten*

osallisuus ympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin, Vilka & Airaksinen - Toiminnallinen opinnäytetyö (2003) sekä Wiertsema (1997) – Liikuntaleikkikirja.

Tuomme opinnäytetyön tietoperustassa esille osallisuuden rakentumisen erilaisia malleja, joten halusimme opinnäytetyötä varten tutustua mallien kehittäjien julkaisuihin. Vaikka Hartin ja Shierin julkaisut ovat yli kymmenen vuotta vanhoja, niiden teoria on edelleen ajankohtaista ja tämän opinnäytetyön aiheeseen soveltuvaa. Koemme nämä julkaisut hyödyllisiksi opinnäytetyön kannalta. Gretschelin väitöskirjassa tarkastellaan kuntaa nuorten osallisuus ympäristönä. Väitöskirjan aihe tukee opinnäytetyön aihetta lasten osallisuudesta ja sen tukemisesta, vaikka se käsitteleekin pääasiassa nuorten osallisuutta. Gretschelin osallisuuden määritelmää olemme myös hyödyntäneet opinnäytetyön tietoperustassa. Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen, joten halusimme käyttää siihen liittyvää lähdemateriaalia. Vilkan ja Airaksisen teos Toiminnallinen opinnäytetyö on vuodelta 2003, mutta tämän opinnäytetyöprosessin aikana ei ollut tarjolla uudempaa teosta. Wiertsema puolestaan tuo teoksessaan esille liikuntaleikkien moninaisia edelleen ajankohtaisia merkityksiä. Opinnäytetyö liittyy oleellisesti liikuntaleikkikouluympäristöön, joten koimme Wiertseman teoksen hyödylliseksi.

2.4 Aikataulu

Opinnäytetyön aihetta aloimme ensimmäisen kerran ideoida alkusyksystä 2013. Pohdimme aihetta syksyn ajan ja loppuvuodesta 2013 otimme yhteyttä opinnäytetyön toimeksiantajaan Lasten Leikki ja Liikunta ry:n toiminnanjohtaja Vesa Hämmäläiseen. Tammikuussa 2014 ilmoittauduimme opinnäytetyöprosessiin ja helmikuussa sovimme ensimmäisen ohjauksen opinnäytetyömme ohjaavan opettajan Tarja Kempe-Hakkaraisen kanssa. Maaliskuussa 2014 hyödynsimme informaation apua tiedonhaun aloittamisessa. Kevään ajan työstimme suunnitelmaraporttia ja 22.5.2014 pidimme suunnitelmaseminaarin.

Kesän 2014 työstimme opinnäytetyön tietoperustaa ja rakensimme taustaselvitystä. Heinäkuussa saimme opinnäytetyön tutkimusluvan toiminnanjohtajalta. Syyskuussa laadimme taustakyselyn ja lähetimme sen Lasten Leikki ja Liikunta ry:n

liikuntaleikkikoulun ohjaajille, jotka antoivat suostumuksensa erillisissä tutkimuslupa – lomakkeessa.

Lokakuussa saimme laatimamme taustakyselyn tulokset ja aloimme analysoida niitä. Syksyn 2014 aikana olemme kirjoittaneet opinnäytetyön kirjallista raporttia sekä laatineet opinnäytetyön tuotoksena syntyvää opasta liikuntaleikkikoulun ohjaajille. Joulukuussa pidämme opinnäytetyön julkaisuseminaarin, jonka jälkeen laatimamme opas toimitetaan toimeksiantajan toimesta Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajien käyttöön.

3 LAPSET JA OSALLISUUS

Yksi tämän hetken keskeisistä kasvatusvuorovaikutuksen haasteista on osallisuuden kulttuurin rakentaminen kasvatusinstituutioihin. Lasten osallisuuden merkitystä on korostettu viime vuosina sekä lapsuustutkimuksissa että oppimisen tutkimuksissa. Osallisuuteen perustuva toiminta kasvatusyhteisössä vaatii muutoksia kasvattajan ja lasten rooleihin. Kasvattajan yhtenä tehtävänä on varmistaa jokaisen lapsen mahdollisuus osallistua toimintaan. (Karila, Alasuutari, Hännikäinen, Nummenmaa & Rasku-Puttonen 2006, 8-9.)

Sosiaalipedagogisessa kasvatusajattelussa korostetaan myös lasten osallistumista ja osallisuutta. Siinä kasvatus nähdään osallisuuden ja osallistujien vuorovaikutuksen kautta syntyvänä sosiaalisena konstruktiona. (Tast 2007, 29.) Sosiaalipedagogiikalla tarkoitetaan yhteiskuntatieteisiin perustuvaa kasvatuksellista oppialaa, jossa sosiaalinen ja pedagoginen yhdistyvät. Sosiaalipedagogiikan yleisenä tehtävänä on jäsentää ja toteuttaa sosiaalista kasvatusta, joka auttaa ihmisiä yhteiselämään ja kasvamaan yhteiskunnan jäseniksi. (Kurki, Nivala & Sipilä-Lähdekorpi 2006, 9.)

3.1 Osallisuus käsitteenä

Osallisuuden käsitteen määrittäminen yksiselitteisesti ei ole helppoa. Piironen (2007, 5) määrittelee lasten osallisuuden lasten kokemukseksi siitä, että omassa elämässä ja ympäristössä voi saada aikaan muutoksia. Osallisuus on vaikuttamisen tunteen luomista lapsille eli tunnetta siitä, että omalla mielipiteellä on merkitystä. Sillä tarkoitetaan myös sitoutumista ja vaikuttamista asioiden kulkuun sekä vastuun ottamista seurauksista. (Piironen 2007, 5.)

Gretschel (2002, 90–91) puolestaan määrittelee osallisuuden tunteeksi, joka paljastuu nuorten tunteista, tiedoista ja tarinoista. Osallisuuden tunnetta hänen mukaansa kuvaa parhaiten empowermentin suomenkieliset käännökset voimaantuminen ja valtautuminen. Voimaantuminen ja valtautuminen kuvaavat osallisuuden tunteessa yhdistyvää tunnetta ja kompetenssia. (Gretschel 2002, 91.)

Osallisuudesta puhuttaessa käytetään usein käsitteitä osallistuminen, osallistaminen tai osallisuus. Joissakin tutkimuksissa nämä käsitteet erotetaan toisistaan, mutta käsitteitä käytetään myös välillä toistensa synonyymeinä. (Stenvall & Seppälä 2008, 8.) Turjan (2010, 33) mukaan osallisuuden (participation) ja osallistumisen (taking part) käsitteiden erot olisi hyvä tiedostaa, vaikka niistä puhutaankin usein samassa merkityksessä. Osallisuudella ei tarkoiteta pelkästään sitä, että lapset pääsevät osallistumaan erilaisiin tapahtumiin ja aktiviteetteihin. Osallistuminen voi kuitenkin olla alku syvemmän osallisuuden synnylle. Lapsi voi esimerkiksi olla osallistujana mukana jossakin valmiiksi suunnitellussa toiminnassa, mutta hän ei ole itse ollut vaikuttamassa toiminnan sisältöön ja suunnitteluun. Päiväkodissa voi olla esimerkiksi suuri askel, että sosiaalisissa suhteissaan erityistä tukea tarvitseva lapsi osallistuu muun ryhmän kanssa yhteiseen toimintaan ja kokee osallistumisensa myönteisenä kokemuksena. (Turja 2012, 47.)

Osallisuus edellyttää, että lapsi pääsee mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen, eikä toimi vain passiivisena osallistujana toiminnassa. Osallistumisen ja osallisuuden eroa voidaan pohtia ja arvioida tilanteen muotoutumisen kannalta. Kun lapsi liittyy jonkun toisen, esimerkiksi ohjaajan ennalta suunnittelemaan toimintaan, puhutaan osallistumisesta. Jos taas osallistuja saa itse vaikuttaa tilanteen ja toiminnan muodostumiseen sekä etenemiseen, on kyse vahvemmin osallisuudesta. (Rantala 2011, 140.)

Lapsi voi osallistua toimintaan myös ilman osallisuuden tunnetta. Osallisuus kuitenkin pitää sisällään osallistumisen. (Stenvall & Seppälä 2008, 38.) Kiili (2006, 37) pitääkin osallistumisen käsitettä selkeämpänä kuin osallisuuden, koska juuri osallisuuden käsitteeseen liittyy aina vahva henkilökohtainen tunne osallisuudesta.

Osallisuuden yhteydessä käytetään myös sanaa osallistaminen. Sillä tarkoitetaan lapsiin suunnattua toimintaa, jolla lapsia yritetään saada osallisiksi. Osallistamisella on suomen kielessä hieman negatiivinen merkitys, koska siinä lapsi on enemmänkin toimenpiteiden passiivinen kohde, kuin omasta tahdosta toimiva subjekti. (Turja 2012, 47; Turja 2010, 34.)

Tämän opinnäytetyön yksi keskeisistä käsitteistä on lasten osallisuus. Liikuntaleikkikoulun ohjaajille tarkoitettussa oppaassa haluamme tukea lasten osallisuutta.

Pidämme tärkeänä, että lapset pääsevät osallisiksi toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa, eivätkä vain osallistu ennalta suunniteltuun toimintaan. Haluamme korostaa lapsia aktiivisina toimijoina. Olemme kuitenkin Turjan (2012) kanssa samaa mieltä siitä, että lapsen osallistuminen ennalta suunniteltuun toimintaan voi toimia osallisuuden synnyn esiasteena. Aikuisen onkin hyvä muistaa, että joillekin lapsille pelkkä osallistuminen ryhmän yhteiseen toimintaan voi jo olla iso askel.

3.2 Osallisuuden merkitys lapselle

Lasten osallisuudella on monia myönteisiä merkityksiä lapsen kasvulle ja kehitykselle. Kun lapset pääsevät muiden kanssa pohtimaan omia kokemuksiaan ja näkemyksiään, ideoimaan asioita, arvioimaan ideoitaan sekä osallistumaan toiminnan toteutukseen, niin heidän metakognitiiviset taitonsa eli kyky ajatella omaa ajatteluaan, lisääntyvät. Myös lasten käsitys itsestä selkiytyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat taidot kehittyvät. (Turja 2012, 52.) Myös Shier tuo esille, että lasten osallisuudella on monia hyötyjä, varsinkin kun he pääsevät vaikuttamaan päätöksentekoon. Lasten itsetunto, kyky empatiaan ja vastuullisuus kasvavat. Lapsi saa tunteen siitä, että kuuluu johonkin. (Shier 2001, 114.)

Sosiaalipedagogisessa kasvatustajattelussa korostetaan myös osallisuuden merkitystä yhteisöissä yksilön hyvinvoinnin kannalta. Jokainen yksilö nähdäänkin oman elämänsä asiantuntijana, jonka elämän historia ja sosiaaliset ympäristöt ovat muokanneet ja vaikuttaneet hänen arvoihinsa ja toimintaansa. (Tast 2007, 39 - 40) Erilaiset osallisuuden kokemukset vahvistavat lapsen kehittyvän persoonan eri puolia. Osallisuus on vuorovaikutuksellista, minkä pohjalta rakentuu lapsen ainutkertainen minuus. Minuus puolestaan tarkoittaa kokemusta omasta itsestään vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Mäkelä 2011, 16–17.)

Kiili (2006,102) tuo tutkimuksessaan esille, että aikuiset suhtautuvat lasten osallistumiseen välillä myös kriittisesti. Kiilin mukaan kriittinen suhtautuminen johtuu siitä, että aikuiset ajattelevat, että lasten tehtävänä ei ole osallistua sellaisiin asioihin, jotka kuuluvat aikuisen vastuulle. Aikuiset pelkäävät, että lapset saavat sellaista valtaa, joka tekee tyhjäksi aikuisen huolenpidon ja kasvatuksen. (Kiili 2006, 102.) Piironen (2007, 6) tuokin esiin, että lasten osallisuudella ei tarkoiteta

päätösvallan tai liian suuren vastuun siirtämistä lapsille, vaan vastuu toiminnasta säilyy aikuisilla. Aikuisen tehtävänä on määrittellä rajat ja arvioida lasten kehitystaso huomioiden, että millaiseen vastuun kantamiseen lapset kykenevät. Aikuisilla tulee olla aina tilanteen kokonaishallinta. Mitä nuoremmalla iällä lapsi saa oman kehitystasonsa mukaista vastuuta, niin sitä helpompi hänen on myöhemmässä elämässään osallistua ja vaikuttaa. (Piiroinen 2007,6,11.)

3.3 Osallisuuden monet mallit

Osallisuuden rakentumisesta on olemassa useita erilaisia malleja. Tässä opinnäytetyössä käsittelemme lasten osallisuuden toteutumista Roger Hartin vuonna 1992 kehittämän osallisuuden tikapuut -mallin mukaan. Lisäksi tuomme esiin Harry Shierin osallisuuden tasot -mallin saadaksemme vertailukohtaa osallisuuden tikapuut -mallille. Käytimme Roger Hartin osallisuuden tikapuut -mallia liikuntaleikkikoulun ohjaajille toteutetun taustakyselyn kysymysten laatimisen tukena. Opinnäytetyön tuotoksena syntyneessä oppaassa hyödynsimme myös osallisuuden tikapuut -mallia.

3.3.1 Roger Hart: Osallisuuden tikapuut

Roger A Hart kehitti tikapuut -mallin (LIITE 1) kuvaamaan asteittain lapsen osallisuuden lisääntymistä aikuisten kanssa tehtävässä yhteistyössä. Mallin avulla aikuisten on helpompi tukea osallisuutta lapsen oman kiinnostuksen ja osaamisen mukaan. Hart myös haluaa tikapuut -mallin avulla tuoda esille, mitä ei ole lasten osallisuus. (Hart 1997, 40.)

Ensimmäisestä portaasta Hart käyttää nimitystä manipulointi ja harhauttaminen. Tässä tapauksessa aikuiset käyttävät tietoisesti lasten ääntä tuodakseen esiin omia ajatuksiaan. Aikuinen voi esimerkiksi käyttää hyväkseen lasten tuottamia piirroksia omassa työssään ja irrottaa ne näin ollen oikeasta kontekstistaan. Lapsia on voitu pyytää piirtämään johonkin aiheeseen liittyviä kuvia, mutta todellisuudessa aikuinen käyttääkin niitä aivan muussa asiayhteydessä. Aikuinen voi myös tarkoittaessaan hyvää kieltää oman osallisuutensa yhteiseen projektiin yrittäessään siten uskotella lasten osallisuuden toteutuneen. (Hart 1997, 40–41.)

Toisella portaalla lapset ovat toiminnassa mukana kuin koristeina. Lapset eivät itse ymmärrä mitä he ovat tekemässä ja mihin sillä pyritään vaikuttamaan, vaan he toistavat aikuisen opettamaa. Esimerkkinä tästä Hart mainitsee lasten tanssi- ja lauluesitykset, joihin aikuinen on suunnitellut laulut, musiikin ja koreografian. Lasten tehtäväksi jää vain esittää ennalta suunniteltu esitys. Kolmannella portaalla aikuisen halu antaa lapsen äänen kuulua vahvistuu, mutta se jää usein vain ajatuksen tasolle. Lasten ajatuksia kyllä kysytään, mutta heillä ei ole keinoja ilmaista niitä. Nämä kolme osallisuuden tikapuiden askelmaa eivät Hartin mukaan edusta lasten osallisuuden toteutumista. (Hart 1997, 41.)

Neljäs porras edustaa lasten mielipiteiden kuulemista, mutta aikuiset tekevät edelleen päätökset toiminnasta. Hartin mukaan tämä on useimmiten käytetty näkökulma lasten osallisuudesta. Lapset voivat esimerkiksi osallistua roskien keräämis-kampanjaan, jolla pyritään vaikuttamaan erityisesti aikuisten tapaan sotkea ympäristöä. Hart korostaa, että aina ei ole yksiselitteistä, onko lasten käyttäminen osana jotain kampanjaa hyväksyttävää vai ei. Viidennellä portaalla lapsilta kysytään toiminnasta ja heidän mielipiteensä kuullaan. Aikuiset kuitenkin johtavat toimintaa, mutta pyrkivät omassa ohjauksessaan ottamaan huomioon lasten ajatukset ja näkemykset. (Hart 1997, 42–43.)

Kuudes porras edustaa toimintaa, jossa aikuiset tekevät päätökset yhdessä lasten kanssa. Saavuttaakseen todellisen yhteisen päätösvallan, lasten tulisi olla mukana projektin joka vaiheessa. Aikuisilla on usein houkutus ottaa lapset mukaan vain suunnitteluun ja jättää heidät teknisten yksityiskohtien ulkopuolelle. Vaikka lapsilla ei olisikaan mahdollisuutta vaikuttaa joihinkin päätöksiin, esimerkiksi rakennusten suunnitteluun, tulisi heidän silti voida ymmärtää miksi ja miten päätöksiä on tehty. (Hart 1997, 43–44.)

Seitsemännellä portaalla lapset toimivat toiminnan aloittajina ja ohjaajina. Aikuisen tehtäväksi jää sopivien toimintaympäristöjen kehittäminen, mikä innostaa lapsia keksimään esimerkiksi erilaisia leikkejä. Aikuiselta vaaditaan tarkkaavaisuutta havaita lasten aloitteet, tunnistaa ja antaa niiden edetä, mutta ei kuitenkaan kontrolloida niitä. Lapset myös saattavat aloittaa omia projektejaan salassa, jotta aikuinen ei pääsisi vaikuttamaan niiden sisältöön. (Hart 1997, 44–45.) Shierin kehittämä malli eroaa Roger Hartin tikapuut -mallista siten, että siitä puuttuu kokonaan

taso, jossa lapset tekevät itsenäisesti päätöksiä. Shierin osallisuuden tasot -malli tarkastelee osallisuutta lasten ja aikuisten välisen vuorovaikutuksen kautta. (Shier 2001, 115.) Myös Gretschelin mielestä osallisuuden tavoitteena ei ole, että lapset toimisivat yksin päättäjinä ja toimijoina. Tavoitteena onkin, että aikuisten ja lasten välille muodostuu vuorovaikutuksellinen suhde. (Gretschel 2002, 84.)

Ylimmällä kahdeksannella portaalla lapset ja aikuiset tekevät päätökset yhdessä ja toiminta on luonteeltaan lapsilähtöistä. Hartin mukaan lasten ei tarvitse tehdä päätöksiä yksin, vaikka he siihen kykenisivätkin. Osallisuudessa keskeistä on yhteistyö lasten ja aikuisten välillä, minkä vuoksi se onkin nostettu tikapuut -mallin korkeimmalle tasolle. Huomaavainen ohjaaja voi tarjota apuaan lapsille, mutta hänen täytyy muistaa, että raja avun vapaaehtoisessa ja pakonomaisessa vastaanottamisessa on häilyvä. Lapset tarvitsevat aikaa, jotta he oppivat luottamaan aikuisen apuun ilman että se merkitsee kontrollointia. (Hart 1997, 45.)

Nigel Thomas (2006, 130,174) puolestaan on kritisoinut malleja, joissa osallisuus nähdään yksiulotteisena ilmiönä. Thomasin mukaan osallisuus muodostuu ulottuvuuksista, joista hän on muodostanut oman kokonaisuuden. Thomasin mallissa osallisuus ei etene suoraviivaisesti alhaalta ylöspäin, vaan näyttäytyy ruudukkona. Hän esimerkiksi kritisoi ajatusta, että osallisuutta on joko paljon tai vähän. (Thomas 2006, 130,174)

Hart (1997, 42, 46) korostaakin, että osallisuuden paras toteutuminen ei aina tarkoita korkeimmalla portaalla toimimista, vaan keskeistä on antaa lapselle mahdollisuus itse päättää osallistumisestaan oman kykynsä mukaisesti. Aikuisella on kuitenkin velvollisuus sanoa viimeinen sana tilanteissa, joissa hän vastaa lapsiryhmän toiminnasta.

3.3.2 Harry Shier : Osallisuuden tasot

Harry Shier on kehittänyt oman mallinsa osallisuuden rakentumisesta Roger Hartin tikapuut – mallin pohjalta. Se tarjoaa vaihtoehtoisen tavan ammattilaisille tutkia ja tulkita erilaisia näkökulmia osallisuuden prosessiin. Yksi keskeisimmistä eroavaisuuksista on kuitenkin se, että Shierin mallista ei löydy vastaavuutta Hartin tikapuut -mallin kolmelle alimmalle askelmalle. (Shier 2001, 109–110.)

Harry Shierin (2001, 110) malli perustuu viiteen eri osallisuuden tasoon:

1. lapsia kuunnellaan
2. lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisussa
3. lasten näkemykset ja mielipiteet otetaan huomioon
4. lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin
5. lasten kanssa jaetaan valta ja vastuu päätöksenteossa.

Ensimmäisellä tasolla lapset saavat ilmaista näkemyksensä ja niitä kuunnellaan. Lapsia kuitenkin kuunnellaan silloin, kun he itse tuovat oma-aloitteisesti omat näkemyksensä esiin. Tämä eroaa seuraavasta tasosta siten, että toisella tasolla lapsia tuetaan ilmaisemaan mielipiteitään ja näkemyksiään toiminnassa aikuisen kanssa. (Shier 2001, 111–112.)

Kolmannella tasolla lasten näkemykset otetaan huomioon. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että aikuiset ovat aina sitoutuneet toteuttamaan kaikki lasten toiveet. Neljännellä tasolla siirrytään lasten konsultoinnista aktiiviseen osallisuuteen päätöksentekoprosessissa. Neljännen ja viidennen tason välillä ei ole selkeää eroavaisuutta. Neljännellä tasolla lapset ovat aktiivisesti osana päätöksentekoprosessia, mutta heillä ei ole todellista valtaa lopullisiin päätöksiin. Viides taso edellyttää aikuiselta todellista sitoutumista siihen, että aikuiset jakavat valtaa lasten kanssa ja ovat valmiita luopumaan osasta vallasta. (Shier 2001, 113–115.)

4 LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN

Osallisuus korostaa vuorovaikutusta, jossa kaikki osapuolet kohtaavat toisensa kuuntelemisen ja dialogin avulla. Keskeistä osallisuudessa on se, että lapsi saa itse valita ja säädellä aktiivisuutensa tasoa. Myös passiivinen mukanaolo voi yksilön kannalta tukea osallisuuden toteutumista ja edesauttaa sen vahvistumista. (Rantala 2011, 140.)

Aikuiskeskeinen suunnittelu ja toiminta on lasten osallisuuden hidaste ja joskus se voi olla myös esteenä lasten osallisuudelle. Osallisuuden mittarina voidaankin pitää sitä, että kuinka hyvin lapset oikeasti pääsevät osallistumaan esimerkiksi kerhotoiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Piiroinen 2007, 8.)

4.1 Lasten näkemysten kuunteleminen

Osallistavan toimintakulttuurin rakentumiseen vaikuttaa oleellisesti se, miten tärkeänä ohjaajat pitävät lasten kuuntelemista ja vaikutusmahdollisuuksia. Aikuisen tuleekin omalla asenteellaan ja toiminnallaan osoittaa, että arvostaa lasta ja hänen mielipiteitään. Lasten ideoita on oikeasti kuunneltava ja niitä tulee myös toteuttaa, jotta lapselle tulee tunne kuulluksi tulemisesta. Aikuisen on myös luotettava lapsen kykyihin toimia ja osallistua. (Piiroinen 2007, 10.)

Lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksiään vapaasti. Lasten omien näkemysten vapaa ilmaisu edellyttää sitoutumista kulttuuriseen muutokseen, jolloin aikuiset alkavat tunnistamaan kuuntelun tärkeyden ja kunnioittavat lapsia. Jotta voidaan edistää lasten omien mielipiteiden esiin tuomista, lapset tarvitsevat asianmukaiset tiedot ja turvallisen tilan, missä heille annetaan aikaa, rohkaistaan sekä tuetaan heitä kehittämään ja ilmaisemaan mielipiteitään sekä näkemyksiään. Lasten mielipiteet tuleekin huomioida lapsen ikä ja kehitystason mukaisesti. Ei ole vain riittävää kuunnella lasta, vaan on välttämätöntä ottaa lasten näkemykset tosissaan huomioon päätöksiä tehdessä. Lasten huolet, näkökulmat ja ideat tulee huomioida päätöksissä, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä. (Lansdown 2010, 12.)

Myös Skivenes ja Strandbu (2006, 16) tuovat esille lasten oikeutta ilmaista mielipiteensä erilaisissa heitä koskevissa päätöksissä. Tämä edellyttää, että lapsille ker-

rotaan päätöksistä etukäteen ja heille annetaan riittävästi tietoa heidän ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden. Lapsilta tulee kysyä heidän mielipidettään ja se tulee ottaa myös huomioon päätöstä tehdessä. Aikuisen tulee huolehtia, että jokaista lasta kuullaan. Lapsilla tulee olla mahdollisuus valita, että haluavatko he tuoda itse esille mielipiteensä vai haluavatko he, että luotettava aikuinen puhuu heidän puolestaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkien mielipiteet ja toiveet toteutetaan automaattisesti, vaan ne otetaan huomioon yhdessä muiden näkemysten kanssa. Jos lasten mielipiteet ja toiveet ohitetaan päätöksenteossa, tulee lapsille selittää syyt tähän. On tärkeää, että lapsille kerrotaan, mikä päätös on tehty ja miten päätökseen päädyttiin. (Skivenes & Strandbu 2006, 16.)

Tullakseen kuulluksi lapsi tarvitsee ympärilleen aikuisen, joka on valmis avoimeen ja aktiiviseen kuuntelemiseen. Läsnäololla ei kuitenkaan tarkoiteta samastumista toiseen henkilöön, vaan tarkoituksena on, että kumpikin osapuoli säilyttää ainutkertaisen erillisyytensä. Lapsen kuunteleminen ja kuuleminen vaatii aikuiselta havainnointia useilla aisteilla; katsomalla, kuuntelemalla ja tuntemalla. Aktiivisuus edellyttää, että aikuinen osoittaa lapselle haluavansa kuunnella ja olevansa kiinnostunut lapsen sanottavasta. Aikuisen on myös tarpeellista ottaa vastaan lapsen sanattomien viestien sisältö, kuten esimerkiksi kasvojen ja käsien liikkeet, äänensävy sekä hengitys. Aktiivinen kuuntelija eläytyy kuuntelemaan, on tarkkaavainen, osoittaa hyväksyntää, kuuntelee, katselee ja havaitsee, ilmaisee ymmärtävänsä, rohkaisee puhumaan ja suhtautuu myötämielisesti kaikkeen kuulemaansa. (From & Koppinen 2012, 23–24.)

Omien näkemysten esille tuominen helpottuu, kun ohjaaja kannustaa ja rohkaisee lasta. Koko ryhmän kuullen omien näkemysten esille tuominen voi kuitenkin olla joillekin lapsille vaikeaa, joten lapsen voi olla helpompi tuoda ajatuksensa esille pelkän ohjaajan kuulleen. Tällöin ohjaaja voi välittää näkemyksiä muulle ryhmälle. Ohjaajan yksi tärkeimmistä taidoista onkin kyky kuunnella lapsia ja nuoria. (Alanko 2013, 170.)

4.2 Vuorovaikutuksen merkitys osallisuuden tukemisessa

Kasvatusyhteisöissä näyttäytyy useiden vuorovaikutussuhteiden monimuotoinen maailma. Se on monien toimijoiden, erilaisten näkemysten ja kilpailevien voimasuhteiden kenttä. Alkuvaiheen kohtaamiset ja niihin sisältyvät lyhyetkin vuorovaikutusketjut saattavat olla merkityksellisiä lasten keskinäisten suhteiden rakentumisessa. Kasvattajilta edellytetään kykyä ymmärtää ryhmäprosesseja ja ohjata niitä lasten kehitystä tukevaan suuntaan. Yhteisön rakentaminen vaatii kasvattajilta lasten osallisuuden tukemista. Lisäksi lasten osallisuuden kehityksen tunteminen on tärkeää. Lasten osallisuuden kokemukset vahvistavat toimijuutta yhteisössä. Kokemus osallistumisen merkityksestä ja kuulluksi tulemisesta alkaa muotoutua jo varhain, joten pienten lasten yhteisöt ovat tärkeitä. Osallisuuden kehittyminen edellyttääkin taitoja, jotka opitaan sosiaalisissa suhteissa toimimalla. (Rasku-Puttonen 2006, 111.)

Mäkelän (2011, 21) mukaan osallisuus on yhteisöllisyyden selkäranka. Ihminen on syvimmiltään yhteisöllinen, mikä saa alkunsa luonnollisesti perheeseen kuulumisesta. Myöhemmin sen rinnalle kehittyy uusia ryhmiä, kuten päivähoitoryhmät, kerhot ja harrastukset, joissa lapsi pääsee useissa vuorovaikutustilanteissa vaikuttamaan itseään ja muita koskeviin päätöksiin. Lapsi pyrkii omalla aktiivisuudellaan vaikuttamaan tunteeseen, että hän on hyväksytty ryhmänsä jäsen. (Mäkelä 2011, 20–21.) Sosiaalipedagogisessa ajattelutavassa korostetaan, että lapsi on osa perhettään ja lähiyhteisöjään, mutta kuitenkin oma persoona, subjekti ja toimija. Sosiaalipedagogiikan olennaisia piirteitä ovatkin yhteisössä oppiminen ja kasvaminen, missä korostetaan erilaisten ihmisten välistä vuorovaikutusta. (Tast 2007, 29–30)

Yhteisöjen jäseninä lapset harjoittelevat monia sosiaalisen elämän kannalta keskeisiä taitoja, kuten jakamista, itsensä ilmaisua ja vuorovaikutustaitoja. Yhteisöön liittymistä voidaan pitää asteittain laajenevan osallisuuden prosessina, jolloin yksilö vähitellen saavuttaa yhteisön täysivaltaisen jäsenyyden sekä aktiivisen osallisuuden kautta rakentaa yhteisöä. Lapsilla yhteisön jäsenyys edellyttää esimerkiksi arvoista ja normeista keskustelua sekä samankaltaisia kiinnostuksen kohteita. (Hännikäinen 2006, 146.)

Lasten kokemus omasta osallisuudesta ei voi syntyä ilman ryhmää. Lapsi tuntee olevansa osallinen kun hän kokee, että hänen ryhmään osallistumisella on merkitystä. Lasten osallisuuden tunne syntyykin vuorovaikutuksessa toisiin. (Piiroinen 2007, 7.) Pienten lasten osallisuus lähtee mikrotason vuorovaikutustilanteista, joissa he saavat kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta heille läheisissä asioissa. (Turja 2012, 47.)

Vuorovaikutus lasten kesken sekä aikuisten ja lasten kesken yhteisessä toiminnassa vaikuttaa siihen, että lapsista tulee taitavia osallistujia oman yhteisönsä elämässä. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2006, 14.) Vuorovaikutus onkin aina läsnä ohjauksessa. Ohjaus on siis vuorovaikutusta. Yksi ohjaajan tärkeimmistä vuorovaikutustaidoista on kuuntelemisen taito. Kun lapsella on harrastuksessa olo, että häntä kuunnellaan, niin myös luottamus ohjaajaa kohtaan vahvistuu. (Autio & Kaski 77–82.)

4.3 Ohjaajan rooli lasten osallisuuden tukijana

Hyvä ohjaaja toimii johdonmukaisesti ja tarjoaa selkeitä ohjeita toiminnan ohjaamiseksi. Hänen täytyy tietää mitä on tekemässä, miten ja miksi. Joissakin leikissä on hyvä noudattaa ennalta sovittua kaavaa, kun taas toisissa sallitaan lasten vapaampi osallistuminen leikin suunnitteluun ja toteutukseen. Liikuntaleikeissä on myös hyvin keskeistä, että lapsilla on tilaa liikkua, juosta, hyppiä ja meluta. Ohjaajan tehtäviin kuuluu myös leikin keston sopiminen ja leikin päättäminen. (Wiertsema 1997, 15.)

Ohjaajan tehtävänä on luoda lapsille mielekäs, asteittain vaikeutuva ja haasteita tarjoava oppimisympäristö. Yhdessä ohjaajan hienovaraisen ohjaamisen kanssa, lapsi löytää ja oivaltaa oikeat liikemallit kussakin ympäristössä toimimiseen. Lapsi tarvitsee riittävästi aikaa eri toimintaympäristöjen kokeilemiseen. (Sääkslahti 2007, 40.)

Ohjaajan rooli ei ole pelkästään leikin selostamista tai pisteiden laskemista. Häntä vaaditaan tehtävään sopivaa asennetta, jota kuvaavat hyvin seuraavat käsitteet: innostuneisuus, empatia, myönteisyys, johdonmukaisuus sekä tilan antaminen ja ottaminen. Ohjaajan tulee näyttää oma innostuneisuutensa leikin edistymisestä. Hän voi esimerkiksi esiintymisellään antaa lisää energiaa leikkijöille. Leikin selostaminen puolestaan vaatii aktiivisuutta. Parhaimmillaan ohjaajan oma innostuneisuus välittyy lapsiryhmälle. (Wiertsema 1997, 14.)

Ohjaajan omaksuma tapa ja tyyli ohjata liikuntaryhmää ja leikkiä vaikuttaa suuresti siihen, mitä leikki saa leikkijöissä aikaan (Wiertsema 1997, 14). Hänen käsityksensä ihmisyydestä ja maailmasta vaikuttavat ohjaamiseen ja sen laatuun. Jokaisella ohjaajalla on toimintansa taustalla ajatuksia ja käsityksiä siitä, miten ja miksi hän työtään tekee. Nämä ohjaajan käsitykset voivat olla tietoisia tai tiedostamattomia, mutta ne vaikuttavat hänen toimintaansa. (Autio & Kaski 2005, 68–72.)

Ohjaajan pitää myös olla myönteinen, korostaa oikein tehtyjä asioita sekä kannustaa leikkijöitä. Hän suhtautuu yksilöihin ja ryhmään vakavasti ja kertoo omista havainnoistaan muille. Wiertseman mukaan myönteinen palaute toimii paljon paremmin, kuin valittaminen asioista, jotka eivät suju. Myönteisyyteen kuuluu olennaisena osana virheiden tunnustaminen, sillä sen avulla niin ohjaaja kuin lapsetkin oppivat paremmiksi. (Wiertsema 1997, 14.)

Ohjaajan oma vuorovaikutustyyli rakentuu aikaisempien tottumusten ja toimintaympäristöjen mukaan. Lapsen ja nuoren kanssa työskentelevä aikuinen pyrkii toiminnassaan ohjaavaan vuorovaikutukseen, jonka tarkoituksena on ohjata, opastaa ja antaa neuvoja. Ohjaava vuorovaikutustyyli välttää dominointia sekä turhaa määräämistä ja keskittyy yhdessä ohjattavan kanssa pohtimaan kehittämisehdotuksia toiminnalle. (From & Koppinen 2012, 71–72.)

Kasvatuksessa on aina kyse lapsen ja aikuisen välisestä valtasuhteesta. Kasvattajan henkilökohtaiset näkemykset sekä kyseisen ajan yleiset käsitykset lapsen perusolettamuksesta ja asemasta määrittävät kyseistä valtasuhdetta. Nämä käsitykset vaikuttavat siihen, että miten itseohjautuvasti lapsen ajatellaan toimivan eri ikävaiheissa sekä siihen, että miten lapsen oppimis- ja kehitysprosessia tulisi ulko-

puolisin toimenpitein ohjata. Tämä lapsen ja aikuisen välinen valtasuhde tulisi nykyisen lapsuuden sosiologisen näkemyksen mukaan nähdä kaksisuuntaisena ja arjen vuorovaikutustilanteissa rakentuvana suhteena. Lapsia ei tule siis nähdä passiivisina osapuolina, vaan aktiivisina toimijoina. (Turja 2012, 42–43.) Myös Lansdown (2010, 13) korostaa, että lasten osallisuuden toteutuminen edellyttää lasten aseman muutosta passiivisista vastaanottajista aktiivisiin toimijoihin.

Kiilin (2006, 198) mukaan lasten ja aikuisten välisillä valtasuhteilla on merkitystä myös siihen, millaista lasten osallistuminen on. Osallistumisessa onkin kyse hyvin pitkälti siitä, että miten lasten ja aikuisten väliset valtasuhteet toimivat. Tärkeää on lasten ja aikuisten välinen yhteistyö sekä se, että lasten tuottamaa tietoa arvostetaan. (Kiili 2006, 205.)

Osallisuuden toteutumisen kannalta tärkeää on aikuisen suhtautuminen osallisuuteen. Osallisuutta voidaan lisätä antamalla lapsille lisää vaikutusmahdollisuuksia. Osallisuus ei tarkoita lapsuudesta luopumista tai sitä, että aikuisille kuuluvat ongelmat kaadetaan lasten niskaan. (Stenvall & Seppälä 2008,41.)

Ohjaajan tehtävänä on myös luoda sellainen ilmapiiri, jossa lapset kokevat oman osallistumisensa merkitykselliseksi. Silloin kun ohjaaja oppii tuntemaan jokaisen ryhmän jäsenen vahvuudet ja oppii käyttämään lasten erilaista osaamista hyväkseen suunnittelussa ja toiminnassa, ollaan jo pitkällä osallisuuden edistämässä. Yksi aikuisen tärkeimmistä tehtävistä osallisuutta tukevassa toiminnassa on esittää kysymyksiä eli toimia ryhmän “ihmettelijänä”. Ohjaajan tehtävänä onkin virittää ja ohjata keskustelua, jotta jokaisella ryhmän jäsenellä olisi mahdollisuus ilmaista mielipiteensä. (Piiroinen 2007, 10–11.)

5 LAPSET JA LIIKUNTA

Lapsi tarvitsee liikuntaa, koska se on edellytys lapsen normaalille fyysiselle kasvulle ja kehitykselle. Lapsen normaali motorinen kehitys vaatii päivittäisiä mahdollisuuksia liikkua. Motoriset taidot kehittyvät kun lapsi saa kokeilla ja opetella uusia taitoa sekä toistaa aikaisemmin opittuja taitoja erilaisissa ympäristöissä ja erilaisten välineiden kanssa. (Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset 2005, 10.)

5.1 Lapsen ominainen tapa toimia

Liikkuminen on yksi lapsen ominaisista tavoista toimia ja ajatella. Lapselle luonteva toiminta vahvistaa hänen käsitystään itsestään sekä lisää hänen osallistumismahdollisuuksiaan. Lapsi ilmentää omaa ajatteluaan ja tunteitaan toimiessaan hänelle mielekkäällä tavalla. Lapsi kokee iloa, ajattelee, ilmaisee tunteitaan ja oppii uutta liikkeessaan. Liikkuminen on myös lapselle tapa tutustua itseensä, toisiin ihmisiin sekä ympäristöönsä. Päivittäinen liikunta on osa lapsen hyvinvoinnin ja terveen kasvun perustaa. Lapsen tietoisuus omasta kehostaan luo pohjaa terveen itsetunnon kehittymiselle. Säännöllisellä ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lapsen motoriselle oppimiselle sekä kokonaisvaltaiselle kehitykselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 22–23.)

Liikkuminen on keskeinen asia lapsen elämässä. Se vaikuttaa lapsen kehityksen eri osatekijöihin, kuten motoriseen, tiedolliseen ja tunne-elämän kehitykseen. Lapsi saa liikkeessaan mahdollisuuden tuntea oman kehonsa uudella tavalla. Liikkeessaan lapsi oppii ja oivaltaa ja saa onnistumisen kokemuksia. (Autio & Kaski 2005, 54.)

Varhaisvaiheen kasvulle on ominaista se, että lapsi haluaa liikkua. Kokeakseen mielihyvää lapsi hakeutuu asteittain vaikeutuvien tehtävien pariin ja oppii sitä kautta uusia motorisia taitoja. Liikunnassa yksi keskeinen tapa oppia on malliopiminen, mikä rikastuttaa lapsen mahdollisuuksia oivaltaa, kuinka monella eri tavalla omaa kehoa voi liikuttaa. Tämän mahdollistaa se, että lapsi pyrkii ennakkoluulottomasti kokeilemaan uusia asioita. (Sääkslahti 2007, 39–40.)

Monissa liikuntaleikeissä pääpaino on aistien terävöittämisessä. Lapsen tulee samanaikaisesti havainnoida ympäristöään näkö-, kuulo- ja tuntoaistien avulla. Liikuntaleikkien avulla voidaan harjoittaa käden ja silmän yhteistyötä, lisätä lapsen tietoisuutta omasta kehostaan ja vahvistaa lapsen omaa ilmaisukykyä. Liikkuvan lapsen ympäristö muodostuu leikki-tilasta, johon hän pyrkii suhteuttamaan oman toimintansa. Liikuntaleikkien avulla lapsi tutustuu itseensä ja kehittää omia kykyjään. Samalla opitaan ottamaan tietoisesti riskejä ja tutustutaan uusiin tilanteisiin. (Wiertsema 1997, 10–11.)

5.2 Liikuntaharrastuksen merkitys lapselle

Liikuntaharrastus vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Sillä voi olla merkittävä rooli lapsen kehityksen ja kasvun tukemisessa. Liikuntaharrastus vaikuttaa käsitykseen itsestä, fyysiseen minäkuvaan ja itsetuntoon. On tärkeää, että liikunta on lapselle ensisijaisesti hauskaa ja nautinnollista. Kilpailu ja kisailu eivät ole liikuntaharrastuksen tärkeimpiä tekijöitä. Ohjaajan tehtävänä on luoda miellyttävä ilmapiiri. Jos lapsen mielestä liikuntaharrastus ei ole hauskaa eikä se tuota lapselle onnistumisen kokemuksia, voi lopputuloksena olla, että lapsi lopettaa harrastuksen. (Autio & Kaski 2005, 10.)

Liikuntaleikkikoulun tarkoituksena on tukea lapsen monipuolista kehittymistä liikunnan, tunne-elämän ja sosiaalisuuden alueilla. Liikuntaleikkikoulu tarjoaa lapsille liikunnan iloa ja elämyksiä. Lapsi oppii liikuntaleikkikoulussa esimerkiksi oman kehonsa osia ja niiden toimintoja sekä liikkumaan monipuolisesti. Tavoitteena on myös, että lapsi oppii ratkaisemaan erilaisia liiketehtäviä, ilmaisemaan ja hallitsemaan tunteitaan sekä tekemään yhdessä, auttamaan ja luottamaan. (Liikuntaleikkikouluohjaajan materiaali 2013.)

Liikuntaleikkejä leikitään usein ryhmässä, mikä muodostaa oivallisen tilanteen sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Ryhmän muodostamisen jälkeen lapset alkavat tuntea yhteenkuuluvuuden tunnetta, mikä vahvistaa heidän keskinäistä vuorovaikutustaan. Myöhemmässä vaiheessa leikkijät oppivat myös luottamaan toisiinsa. (Wiertsema 1997, 11–12.) Lapsi omaksuukin sosiaalisen kanssakäymi-

sen taitoja vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa toisten lasten sekä aikuisten kanssa (Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset 2005, 14).

Liikuntaharrastus on hyvä toimintaympäristö tuoda esille lasten osallisuutta. Lasten osallisuudella ja liikunnalla on monia myönteisiä vaikutuksia lapsen kehitykselle ja kasvulle. Lasten osallisuuteen huomion kiinnittäminen ja sen tukeminen lisäävät lasten myönteisiä kokemuksia ja viihtyvyyttä liikuntaleikkikoulussa. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tukea lasten osallisuutta liikuntaleikkikoulussa.

6 OPAS LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMISESTA

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi opas lasten osallisuuden tukemisesta liikuntaleikkikoulun ohjaajille. Tässä luvussa määrittelemme oppaan kohderyhmää sekä avaamme toteuttamaamme taustakyselyä ja sen tuloksia. Oppaan laadimme taustakyselyn vastauksien pohjalta vastaamaan mahdollisimman hyvin liikuntaleikkikoulun ohjaajien tarvetta. Lopuksi kerromme valmiin oppaan rakenteesta ja sisälöstä.

6.1 Taustakysely liikuntaleikkikoulun ohjaajille

Tutkimuksellinen selvitys kuuluu toiminnallisessa opinnäytetyössä idean ja tuotteen toteutustapaan. Toteutustavalla tarkoitetaan keinoja, joilla materiaali esimerkiksi oppaaseen on hankittu sekä keinoja joilla oppaan valmistus toteutetaan. Selvitystä käytetään usein, koska halutaan tehdä tuote ja tapahtuma mahdollisimman kohderyhmälähtöisesti. (Vilka & Airaksinen 2003, 56–58.)

Oppaan laatimisen tueksi toteutimme taustakyselyn (LIITE 2) Lasten leikki ja liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajille. Sen tarkoituksena oli selvittää miten liikuntaleikkikoulun ohjaajat huomioivat osallisuuden omassa ohjauksessaan ja toiminnan suunnittelussa. Taustakyselyn pohjalta laadimme oppaan liikuntaleikkikoulun ohjaajille osallisuuden tukemisesta.

Taustakyselyn toteutimme sähköisessä muodossa Webropol – kyselytutkimussovelluksen avulla. Ennen taustakyselyn lähettämistä laadimme kirjallisen tutkimuslupa lomakkeen kaikille ohjaajille. Lomakkeet lähetettiin postitse ja niiden mukana toimitettiin postimerkeillä varustetut palautuskuoret. Taustakyselyn lähetimme sähköpostilla niille ohjaajille, jotka antoivat suostumuksensa taustakyselyyn.

6.1.1 Taustakyselyn laatiminen

Taustakyselyn kysymysten laatimisen tukena käytimme Roger Hartin kehittämää osallisuuden tikapuut -mallia. Hyödynsimme Hartin tikapuut -mallia, jotta saisimme kokonaiskuvan tämän hetkisestä osallisuuden toteutumisesta liikuntaleikkikoulu ympäristössä. Laadimme osan kysymyksistä ja väittämistä siten, että ne

vastaavat Hartin tikapuut -mallin askelmia. Halusimme tehdä taustakyselystä selkeän ja tiiviin, jotta mahdollisimman moni Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajista vastaisi siihen. Tarkoituksenamme oli, että ohjaajilla ei mene viittätoista minuuttia kauempaa taustakyselyn vastaamisessa.

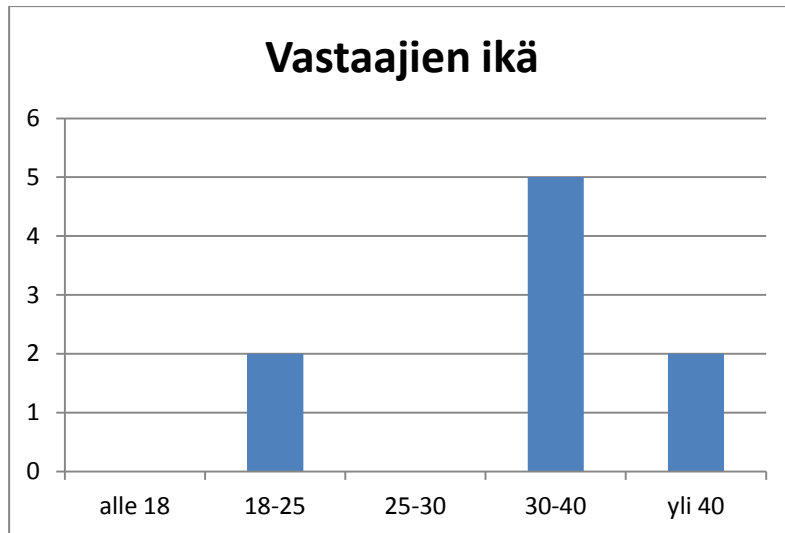
Taustakyselyn alussa kysyimme vastaajilta taustatietoja; ikä, aikaisempi kokemus lasten kanssa työskentelemisestä sekä osallistumisesta liikuntaleikkikoulun ohjaajille tarkoitettuun koulutukseen. Näiden kysymysten avulla saimme tarkempaa tietoa kohderyhmästä, minkä pohjalta kohdensimme oppaan vastaamaan juuri heidän tarpeitaan.

Taustakyselyssä oli lisäksi väittämiä, joihin vastattiin valitsemalla sopivin vaihtoehto asteikolla: ei koskaan, harvoin, joskus, usein ja hyvin usein. Laadimme taustakyselyyn myös muutaman avoimen kysymyksen osallisuuden määrittämisestä ja huomioimisesta. Lopuksi annoimme vastaajille mahdollisuuden kertoa omia toiveitaan oppaan sisällöstä.

6.1.2 Taustakyselyn analysointi ja tulokset

Taustakyselyn lähetimme sähköisesti yhdeksälle Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajalle, jotka antoivat suostumuksensa tutkimuslupalomakkeella. Kaikki suostumuksensa antaneet yhdeksän liikuntaleikkikoulun ohjaajaa vastasivat taustakyselyyn. Taustakyselyn avulla halusimme selvittää, miten liikuntaleikkikoulun ohjaajat huomioivat osallisuuden omassa ohjauksessaan ja toiminnan suunnittelussa.

Ensimmäisen kysymyksen avulla selvitimme vastaajien eli liikuntaleikkikoulun ohjaajien ikäjakamaa (Kuvio 1). Taustakyselyyn vastanneista 2 ohjaajaa on iältään 18–25-vuotaita, 5 ohjaajaa on iältään 30–40-vuotaita sekä 2 ohjaajaa on yli 40-vuotaita. Toisessa kysymyksessä halusimme selvittää kuinka moni ohjaajista on suorittanut Nuoren Suomen Liikuntaleikkikoulun ohjaaja -koulutuksen (Kuvio 2). Taustakyselyyn vastanneista 6 ohjaajaa on suorittanut kyseisen koulutuksen.

Kuvio 1. Vastaajien ikä

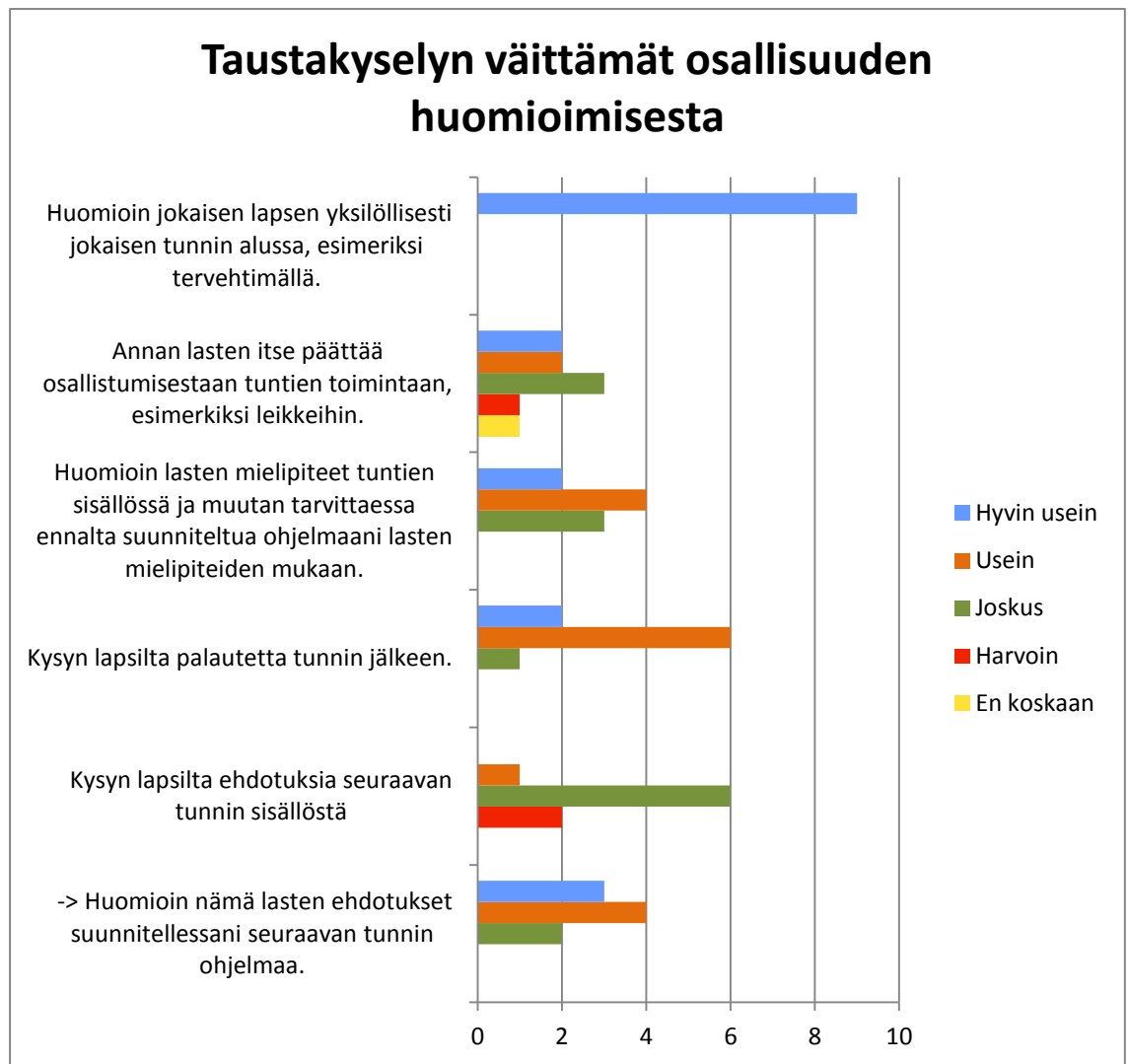

Kuvio 2. Oletko suorittanut liikuntaleikkikoulun ohjaaja koulutuksen?

Kolmannessa kysymyksessä selvitimme onko taustakyselyyn vastanneilla ohjaajilla aikaisempaa koulutusta tai työkokemusta lasten ohjaamisesta liikuntaleikkikoulun lisäksi. Annoimme heille myös mahdollisuuden kertoa tarkemmin koulutuksestaan ja työkokemuksestaan. Kaikilla vastanneilla on joko aikaisempaa työkokemusta, koulutusta alalta tai molempia. Vastaajien yksityisyyden suojan tur-

vaamiseksi, emme tule kuitenkaan tässä opinnäytetyössä avaamaan vastaajien työkokemusta tai koulutusta tarkemmin. Emme koe sitä myöskään tarpeelliseksi opinnäytetyön kannalta.

Taustakyselyn avointen kysymysten (kysymykset 5 ja 7) tuloksia analysoimme taustakyselyn kohdan kuusi väittämien jälkeen. Taustakyselyn kohdassa kuusi selvitimme ohjaajien osallisuuden huomioimista liikuntaleikkikoulussa kuuden eri väittämän avulla (Kuvio 3). Vastauksista tuli ilmi, että kaikki kyselyyn vastanneista liikuntaleikkikoulun ohjaajista huomioivat hyvin usein jokaisen lapsen yksilöllisesti tunnin alussa. Eniten vastauksien hajontaa esiintyi väittämässä, joka koski lasten mahdollisuutta päättää itse osallistumisestaan tuntien toimintaan. Osa ohjaajista antaa lasten hyvin usein päättää osallistumisestaan, kun taas osa ei koskaan. Kolmannessa väittämässä vastaajien vastaukset koskien lapsen mielipiteiden huomioimista ja ohjelman muuttamista niiden mukaan, sijoittuvat joskus, usein tai hyvin usein -vaihtoehtoihin. Neljännen väittämän tulosten mukaan suurin osa ohjaajista kysyy lapsilta palautetta tunnin jälkeen usein tai hyvin usein. Lapsilta kysytään ehdotuksia seuraavan tunnin sisältöön vastausten mukaan harvoin tai joskus. Yksi kyselyyn vastanneista ohjaajista kuitenkin kysyy lapsilta usein ehdotuksia seuraavan tunnin sisällöstä. Näitä ehdotuksia ohjaajat huomioivat joskus, usein tai hyvin usein seuraavan tunnin suunnittelussa.

Kuvio 3. Taustakyselyn väittämät

Taustakyselyn avoimet kysymykset analysoimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin, joka koostuu aineiston pelkistämisestä eli redusoinnista, aineiston ryhmittelystä eli klusteroinnista ja teoreettisten käsitteiden luomisesta eli abstrahoinnista. Aineiston pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että aineistosta karsitaan tutkimukselle epäoleellinen tieto pois. Pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka pohjalta aineistoa pelkistetään litteroimalla tai koodaamalla. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108–109.) Litteroinnilla tarkoitetaan esimerkiksi nauhoitetun aineiston puhtaaksikirjoittamista analysoinnin helpottamiseksi. Koodauksella puolestaan tarkoitetaan merkkejä, esimerkiksi numeroita, kirjauksia tai värikynillä tehtyjä alleviivauksia, joilla jäsennellään aineistoa. Samoin koodein merkityt tekstikohdat, joissa puhutaan samankaltaisista asioista, helpottavat analyysin tekemistä. (Saaranen-

Kauppinen & Puusniekka 2006.) Esimerkki tämän opinnäytetyön aineiston sisällyttämisestä on liitteenä (LIITE 4).

Aloitimme aineiston analyysin tekemisen lukemalla huolellisesti kaikkien vastaajien vastaukset läpi kohta kohdalta useaan kertaan. Analysoitava aineisto oli valmiiksi kirjallisessa muodossa, joten meidän ei tarvinnut sitä erikseen litteroida eli muuttaa kirjalliseen muotoon. Aineiston pelkistämisen aloitimme koodamalla samaa tarkoittavia ilmaisuja eriväristen yliviivauskynien avulla. Pelkistämässä poimimme aineistosta opinnäytetyön kannalta oleelliset asiat, jolloin opinnäytetyön kannalta epäoleellinen tieto jäi pois. Tämän jälkeen muutimme vastausten alkuperäiset ilmaisut pelkistettyyn, helpommin käsiteltävään muotoon. Pelkistämisen jälkeen etsimme ilmaisuista yhteneväisyyksiä ja yhdistelimme niistä alaluokkia.

Kyselylomakkeen viidennen kysymyksen avulla halusimme selvittää, miten ohjaajat ymmärtävät ja määrittelevät lasten osallisuuden käsitteen. Monessa vastauksessa tuli esiin, että osallisuus ymmärretään lasten omien ideoiden ja ehdotusten huomioimisena ja toteuttamisena mahdollisuuksien mukaan. Osallisuudella ymmärretään, että lapset pääsevät vaikuttamaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Vastauksissa tuli myös esiin, että osallisuus nähdään innostamisena ja rohkaisemisena, eikä lapsen pakottamisena. Jokainen lapsi voi osallistua toimintaan omien kykyjensä ja taitojensa mukaan saaden sitä kautta onnistumisen kokemuksia. Ohjaaja ei kerro lapselle mitä pitää tehdä, vaan lasta aktivoidaan itse miettimään ratkaisuja. Ohjaajien vastauksissa tuli myös ilmi, että osallisuus ymmärretään toiminnassa siten, ettei lapsi joudu odottamaan pitkiä aikoja. Tämä tarkoittaa sitä, että lasten tulisi liikuntaleikkikoulutunnin aikana päästä liikkumaan mahdollisimman paljon.

Lasten ehdotukset, toiveet ja mielipiteet toteutetaan mahdollisimman paljon mahdollisuuksien mukaan.

Toimintaa, jossa jokainen voi osallistua omien kykyjensä ja taitojensa mukaan, saaden onnistumisen kokemuksia. Ei pakottamista vaan innostamista ja rohkaisua.

Lapset saavat olla aktiivisesti mukana liikkumisen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kyselylomakkeen seitsemännessä kysymyksessä kysyimme miten ohjaajat huomioivat osallisuuden omassa ohjauksessaan ja toiminnan suunnittelussa. Liikuntaleikkikoulun ohjaajien vastauksista nousi esiin, että lapsilta kysytään ideoita ja mielipiteitä tuntien toiminnasta. Ohjaajat myös ottavat huomioon lasten leikkiehdotuksia ja lapsille mieleisiä leikkejä voidaan leikkiä jatkossa uudelleen. Tuntien sisältö suunnitellaan lasten ikätason mukaisesti ja muokataan lasten kiinnostuksen ja tuntien aikana tulleiden ideoiden mukaan. Lasta aktivoidaan itse ajattelemaan miten asioita tehdään ja he saavat itse kertoa ideoitaan. Osallisuutta myös huomioidaan jakamalla ryhmä pienryhmiin, jolloin ohjaajalla on enemmän aikaa huomioida lapsia yksittäin. Ohjaajien vastauksista tuli myös esiin, että lapset pääsevät ihan konkreettisesti osallistumaan toiminnan toteuttamiseen.

Kyselen lapsilta usein mistä he pitivät tällä kerralla ja ensi kerralla mahdollisesti voidaan leikkiä heidän mielileikkejään uudestaan.

Ryhmän jakaminen pienryhmiin – jolloin ohjaajalla on enemmän aikaa huomioida yhtä lasta –.

Jätän ohjelmassa varaa lasten ideoille ja mielikuvitukselle.

6.2 Oppaan kohderyhmä

Julkaisun tekemisessä on tärkeää pohtia kenelle julkaisu on tarkoitettu; esimerkiksi millaisista henkilöistä kohderyhmä koostuu ja millainen on kohderyhmän koulutustaso. Julkaisun tekijän tulee myös miettiä, mikä on julkaisun tarkoitus ja sen keskeinen viesti. (Pesonen 2007, 2–3.) Opinnäytetyön tuotoksena syntyvä opas on kehitetty liikuntaleikkikoulun ohjaajien käyttöön. Taustakyselyn avulla halusimme kuitenkin tarkentaa oppaan kohderyhmää.

Kohderyhmän määrittäminen ja rajaaminen on tärkeää, koska esimerkiksi ohjeistuksen sisällön ratkaisee se, mille kohderyhmälle se on ajateltu. Toiminnallisessa opin-

näytetyössä opastus tai tuote tehdään aina jollekin tai jonkun käytettäväksi, koska siinä tavoitellaan esimerkiksi toiminnan selkeyttämistä oppaan avulla. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 38–40.)

Taustakyselyn alussa kysyimme liikuntaleikkikoulun ohjaajien taustatietoja: ikää, aikaisempaa koulutusta/työkokemusta sekä osallistumista liikuntaleikkikoulu ohjaaja -koulutukseen. Kyselyyn vastanneista 6 henkilöä on käynyt Nuoren Suomen Liikuntaleikkikoulun ohjaajakoulutuksen, joka sisältää esimerkiksi tietoa lapsen kehityksestä, liikuntakasvatuksen sisällöstä, perusliikkeiden kehittymisestä ja kehön hallinnasta sekä leikin kehittelystä ja ohjausharjoituksista. Liikuntaleikkikoulun ohjaajat ovat hyvin eri-ikäisiä, täysi-ikäisestä yli 40-vuotiaaseen. Kaikilla kyselyyn vastanneilla liikuntaleikkikoulun ohjaajilla on joko aiempaa koulutusta tai työkokemusta lasten ohjaamisesta. Sen vuoksi emme näe tarpeelliseksi oppaassa käsitellä tarkemmin esimerkiksi hyvän ohjaajan piirteitä ja ominaisuuksia tai lapsen perusliikkeiden kehittymistä. Olemme kuitenkin opinnäytetyön tietoperustassa tuoneet esiin yleisesti ohjaajan tärkeitä piirteitä. Myös Nuoren Suomen Liikuntaleikkikoulun ohjaajakoulutus on pitänyt sisällään ohjausharjoituksia ja tietoa lapsen kehityksestä ja perusliikkeiden kehittymisestä. Rajasimme oppaan keskittymään lasten osallisuuteen ja ohjaajan rooliin sen tukemisessa.

6.3 Osallisuuden juuret -opas liikuntaleikkikoulun ohjaajille

Oppaan sisältö rakentui opinnäytetyön tietoperustan ja taustakyselyn vastausten pohjalta. Oppaassa tuomme esille lasten osallisuuden käsitteen määrittelyä ja merkitystä. Näemme tärkeänä, että liikuntaleikkikoulun ohjaajat tietävät mitä lasten osallisuudella tarkoitetaan ja mitkä ovat sen merkitykset lapsen kasvulle ja kehitykselle. Oppaassa toimme myös esille ohjaajan merkitystä osallisuuden tukijana. Halusimme korostaa vuorovaikutuksen ja kuuntelemisen merkitystä, jotka ovat keskeisiä osa-alueita osallisuuden rakentumisessa ja tukemisessa. Lisäksi halusimme, että oppaassa on vinkkejä, jotka toimivat liikuntaleikkikoulun ohjaajille ajatuksen herättelijöinä osallisuuden tukemisen prosessissa. Halusimme, että liikuntaleikkikoulun ohjaajat voivat hyödyntää opasta mahdollisimman hyvin omassa ohjauksessaan, joten oppaassa on myös konkreettisia esimerkkejä osallisuuden huomioimisesta liikuntaleikkikoulutuntien rakenteessa.

Typografialla tarkoitetaan julkaisun graafista ulkoasua ja siihen sisältyy esimerkiksi kirjainten sekä kuvituksen valinta. Typografia on keino saada lukija ensin kiinnostumaan julkaisusta ja sen jälkeen perehtymään siihen. Yksi typografian tärkeimmistä asioista on kirjaintyyppin valinta. Julkaisussa kannattaa käyttää vain muutama kirjaintyyppiä, jolloin lopputulos on yleensä selkeä ja onnistunut. Liian monen kirjaintyyppin käyttö tuo sekavuutta julkaisuun. Kirjaintyyppin lisäksi tulee valita sopiva kirjainkoko sekä tekstin asettelu. Julkaisun lukeminen on helppoa ja miellyttävää silloin kun typografia on onnistunut. (Loiri & Juholin 2006, 32–36.)

Opinnäytetyön tuotoksena syntyneessä Osallisuuden juuret -oppaassa päädyimme käyttämään mahdollisimman selkeitä ja helposti luettavia kirjaintyyppejä. Päädyimme kahteen erilaiseen kirjaintyyppiin, joista toista on käytetty oppaan otsikoissa ja toista itse tekstissä. Otsikoinnissa käytimme Rockwell- ja tekstissä yleisesti käytettyä Times New Roman -kirjaintyyppiä. Oppaassa tekstin värinä käytimme mustaa, koska kokeilujen kautta huomasimme, että musta väri valkoisella pohjalla on selkein. Tekstin asettelussa kiinnitimme myös huomiota selkeyteen ja helppolukuisuuteen.

Julkaisussa kuvien tehtävänä on kiinnittää huomiota, houkuttaa ja täydentää tekstisisältöä. Hyvä kuvitus välittää sekä viestin ja samalla jäsentää ja rikastuttaa ulkoasua. Julkaisun kuvien käytössä tulee miettiä, käytetäänkö valokuvia vai piirroksia, vai kenties molempia (Pesonen 2007, 48–49.) Kuvan tehtävänä on usein myös selventää tekstissä ilmenneitä asioita (Loiri & Juholin 2006, 54). Osallisuuden juuret -oppaassa käytetyt kuvat olemme itse piirtäneet Paint-piirustusohjelmalla. Oppaan kuvat halusimme piirtää itse, koska halusimme kuvien olevan yksilöllisiä ja tuovan väriä oppaan sisältöön. Emme halunneet käyttää oppaassa valokuvia, koska toisten, erityisesti lasten, kuvaamiseen olisimme tarvinneet erillisen luvan. Kuvia käytimme oppaassa kohtuudella, jottei oppaan sivuista tule liian ahtaita ja sekavia.

Oppaan lähteenä käytimme samoja lähdeteoksia, kuin opinnäytetyön kirjallisessa raportissa. Kiinnitimme jo opinnäytetyön tiedonhaussa huomiota lähteiden ajankohtaisuuteen ja luotettavuuteen. Oppaaseen valitsimme lähdeteokset, jotka parhaiten tukivat oppaan aihetta ja tarkoitusta. Oppaassa halusimme käyttää useampaa lähdettä, mikä tuo sisältöön moniulotteisuutta. Rajasimme kuitenkin käytettävien lähdeteoksien määrää, jotta oppaan sisältö pysyy yhtenäisenä.

6.4 Oppaan hyödynnettävyys

Laatimamme opas lasten osallisuuden tukemisesta liikuntaleikkikoulussa on toteutettu ensisijaisesti Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajille. Oppaan sisältö on suunniteltu niin, että se tarjoaa tietoa ja käytännön vinkkejä lasten osallisuuden tukemisesta niin uusille kuin pitempäänkin toimineille liikuntaleikkikoulun ohjaajille.

Liikuntaleikkikoulun ohjaajat saavat oppaan avulla tietoa lasten osallisuuden merkityksestä ja tärkeydestä. Opas tarjoaa heille myös konkreettisia esimerkkejä liikuntaleikkikoulutuntien rakenteeseen, joita ohjaajat voivat hyödyntää tuntiensa suunnittelussa ja toteutuksessa.

Opas on suunniteltu liikuntaleikkikouluympäristöön, mutta uskomme, että sitä voidaan hyödyntää myös muissa lapsiryhmän ohjaustilanteissa. Opasta voi esimerkiksi hyödyntää varhaiskasvatuksessa lasten liikuntatuokioiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Liikuntaleikkikoulurakenteen esimerkeistä voi poimia vinkkejä myös päiväkotien liikuntatuokiolle. Uskomme, että opas toimii myös ajatusten herättelijänä lasten osallisuuden huomioimisesta ja tärkeydestä kaikille lasten kanssa työskenteleville. Pienillä muutoksilla voi saada lapsille tunteen kuulluksi tulemisesta ja vaikutusmahdollisuuksista sekä näin auttaa lapsen osallisuuden kokemuksen syntymistä.

7 ARVIOINTI

Oleellinen osa opinnäytetyön oppimisprosessia on opinnäytetyön kokonaisuuden arviointi (Vilka & Airaksinen, 2003, 154). Ensimmäisessä alaluvussa olemme arvioineet opinnäytetyöprosessia kokonaisuutena ja toisessa alaluvussa keskitymme opinnäytetyön tuotoksena syntyneen Osallisuuden juuret -oppaan arviointiin. Opinnäytetyöprosessin arviointi perustuu itsearviointiin. Osallisuuden juuret -opasta olemme arvioineet itsearvioinnin ja toimeksiantajan palautteen pohjalta.

7.1 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyön aihe lasten osallisuuden tukemisesta on hyvin ajankohtainen ja tärkeä. Se on ollut esillä esimerkiksi monissa varhaiskasvatustutkimuksissa. Lasten osallisuuden peruslähtökohtana voidaan pitää YK:n lapsen oikeuksien sopimusta, jonka mukaan lapsilla on oikeus ilmaista mielipiteensä ja lasten näkemykset on otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden (Yleissopimus lapsen oikeuksista 2014).

Osallisuus on ollut esillä myös monissa opinnäytetyöissä, mutta sitä ei ole aikaisemmin tiedettävästi yhdistetty liikuntaleikkikoulutoimintaan. Pidämme osallisuuden tukemista tärkeänä ja lapsen kehitykselle merkityksellisenä aiheena, joten sen esiin tuomisesta liikuntaleikkikoulun toiminnassa muodostui meille mielenkiintoinen opinnäytetyön aihe.

Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnissa on tärkeää arvioida tavoitteiden saavuttamista. Jos joitakin tavoitteita jäi saavuttamatta, on myös tärkeää pohtia, miksi niitä ei saavutettu. (Vilka & Airaksinen 2003, 155.) Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten nykyiset liikuntaleikkikoulun ohjaajat huomioivat lasten osallisuuden omassa ohjauksessaan ja toiminnan suunnittelussa. Toteutimme Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajille taustakyselyn, jossa selvitimme ohjaajien näkemyksiä lasten osallisuudesta ja sen toteutumisesta liikuntaleikkikouluympäristössä. Taustakyselyn avulla saimme selville, miten liikuntaleikkikoulun ohjaajat näkevät osallisuuden ja huomioivat sitä toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lasten osallisuuden tukeminen liikuntaleikkikoulun toiminnassa. Haluamme lisätä ohjaajien tietoutta osallisuuden merkityksestä ja tärkeydestä lasten kanssa työskenneltäessä. Samalla haluamme vahvistaa lasten myönteisiä kokemuksia liikuntaleikkikoulun toiminnasta, minkä puolestaan uskomme lisäävän lasten viihtyvyyttä. Lasten osallisuuden lisääntymistä liikuntaleikkikoulussa ei voida arvioida näin lyhyellä aikavälillä, vaan se näkyy vasta myöhemmässä vaiheessa. Olemme kuitenkin tuoneet lasten osallisuudesta, sen merkityksestä ja tukemisesta tietoa nykyisille liikuntaleikkikoulun ohjaajille laa- timamme oppaan kautta. Tällä uskomme olevan myönteisiä vaikutuksia ohjaajien omaan ohjaustapaan ja osallisuuden huomioimiseen liikuntaleikkikoulussa. Lasten osallisuudella on monia myönteisiä merkityksiä lapsen kasvulle ja kehitykselle. Lapsi saa esimerkiksi tunteen siitä, että hän kuuluu johonkin, kun hän pääsee ideoimaan ja toteuttamaan toimintaa (Shier 2001, 114). Tämän puolestaan uskomme lisäävän lapsen positiivisia kokemuksia liikuntaleikkikoulutunneista.

Opinnäytetyön tietoperusta rakentuu osallisuuden määritelmästä ja osallisuuden merkityksistä lapselle. Osallisuus käsitteenä ei ole yksiselitteinen, joten halusimme avata sitä tarkemmin tietoperustassa ja tuoda myös esiin siihen rinnastettavat käsitteet osallistuminen sekä osallistaminen. Tuomme tietoperustassa esiin osallisuuden rakentumisen malleista Roger Hartin Osallisuuden tikapuut sekä Harry Shierin Osallisuuden tasot -mallit. Näiden kahden mallin avulla osallisuuden jäsentäminen ja ymmärtäminen selkiytyy. Hartin kehittämää mallia hyödynsimme myös toteuttamassamme taustakyselyssä sekä oppaassa lasten osallisuuden tukemisesta. Lasten näkemysten ja mielipiteiden kuunteleminen on keskeinen osa osallisuuden rakentumisessa, joten halusimme tuoda sen esiin tietoperustassa. Lisäksi olemme käsitelleet lasten liikuntaa ja liikuntaharrastuksen merkitystä lapselle. Opinnäytetyö painottuu liikuntaleikkikouluympäristöön, joten koimme tärkeäksi tuoda lasten liikunnan näkökulman esiin tietoperustassa.

Meidän mielestä tietoperusta tukee opinnäytetyön aihetta lasten osallisuuden tukemisesta sekä opinnäytetyön tuotoksena syntynyttä Osallisuuden juuret -opasta. Opinnäytetyön avainkäsitteinä oli lasten osallisuus, osallisuuden tukeminen, vuorovaikutus, ohjaajan rooli, lapset ja liikunta sekä liikuntaleikkikoulu. Opinnäytetyön tietoperustan luvut rakentuvat näiden avainkäsitteiden pohjalta, joten ne ovat hyvin olennainen osa opinnäytetyön tietoperustaa. Käsitelimme tietoperustassa

myös Roger Hartin osallisuuden tikapuut-mallia, jota hyödynsimme sekä taustakyselyssä että tuotoksena syntyneessä oppaassa.

Opinnäytetyön kirjallisessa osuudessa kiinnitimme erityisesti huomiota asiatylyseen tekstiin sekä johdonmukaiseen ja selkeään ulkoasuun. Olemme työstäneet suurimman osan kirjallisesta työstä yhdessä, mikä on auttanut säilyttämään tekstissä yhteneväisen tyylin. Pidämme tärkeänä, että kirjallista työtä tarkastellaan jatkuvasti lukemisen kautta, minkä avulla työn rakenne selkeytyy. Opinnäytetyön tietoperustassa tarkastelimme valitsemiamme lähdeiteoksia kriittisesti. Lähdeaineistoa valitessamme kiinnitimme huomiota lähteiden ikään ja luotettavuuteen. Pyrimme opinnäytetyössä käyttämään ensisijaisia lähteitä, sillä toissijaisissa lähteissä tieto on saattanut osittain vääristyä. Ennen lopullista opinnäytetyön arvioitavaksi jättämistä kiinnitimme huomiota tekstin oikeinkirjoitukseen ja aseteluun.

7.2 Oppaan arviointi

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi Osallisuuden juuret -opas, joka päätettiin toteuttaa toimeksiantajan toiveesta sähköisessä muodossa. Sähköisessä muodossa oleva opas säästää kopiointikuluja ja on helpompi jakaa liikuntaleikkikoulun ohjaajille kuin paperinen versio. Liikuntaleikkikoulun ohjaajilla on halutessaan mahdollisuus tulostaa opas itse omaan käyttöönsä, jolloin se on kokoa A4. Lisäksi sähköinen opas on helpommin muiden lasten parissa toimivien hyödynnettävissä.

Osallisuuden juuret -oppaan toimivuutta ei ollut aikataulullisista syistä mahdollista testata käytännössä tai saada siitä ohjaajien palautetta. Saimme kuitenkin opinnäytetyön toimeksiantajalta palautetta oppaan sisällöstä ja ulkonäöstä, minkä pohjalta vielä muokkasimme opasta. Toimeksiantajan arvioinnin pohjalta toimme esimerkiksi oppaan tuntirakennemalliin aikataulutusta selkeyttämään ohjaajille tuntien rakennetta.

Erilaisten ohjeistusten, oppaiden ja tietopakettien teossa lähdekritiikki on suuressa asemassa. On tärkeä pohtia, että mistä tiedot, esimerkiksi oppaaseen on hankittu. (Vilkka & Airaksinen 2003, 53.) Opinnäytetyön tuotoksena syntyneen oppaan suunnittelussa on hyödynnetty taustakyselyn vastauksia. Oppaassa olemme hyödyntäneet opinnäytetyön tietoperustaa ja lähdemateriaalia. Jo opinnäytetyön tie-

donhaussa kiinnitimme huomiota lähteiden luotettavuuteen ja ajankohtaisuuteen. Lisäksi pyrimme käyttämään ensisijaisia lähteitä. Oppaan lähteinä olemme hyödyntäneet samaa lähdemateriaalia kuin opinnäytetyön tietoperustassa.

Oppaan laatimisen tueksi toteutimme Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajille taustakyselyn. Taustakyselyn avulla halusimme tehdä oppaasta mahdollisimman kohderyhmälähtöisen. Lähetimme taustakyselyn yhdeksälle liikuntaleikkikoulun ohjaajalle, jotka antoivat suostumuksensa tutkimuslupalomakkeessa. Saimme kaikilta yhdeksältä ohjaajalta vastauksen sähköisesti lähetettyyn taustakyselyyn. Koimme taustakyselyn toteuttamisen tarpeelliseksi, koska sen avulla saimme hyödyllistä tietoa ohjaajien osallisuuden ymmärtämisestä ja huomioimisesta liikuntaleikkikoulutuntien suunnittelussa ja toteutuksessa. Hyödynsimme oppaan laatimisessa kaikkien näiden yhdeksän ohjaajan vastauksia, joiden pohjalta rajasimme oppaan sisältöä heille sopivaksi, mikä puolestaan edisti oppaan kohderyhmälähtöisyyttä. Emme kuitenkaan esitettäneet taustakyselyä, mikä on voinut vaikuttaa vastaajien kysymysten ymmärtämiseen. Tämä puolestaan on voinut vääristää joitakin vastauksia, jos esimerkiksi vastaaja ei ole ymmärtänyt asettamaamme kysymystä oikein. Esitetauksessa olisi myös voinut tulla esiin, että taustakyselyn vastaajan ikää koskevassa kysymyksessä vastausasteikko on ollut hieman epäselvä. Esimerkiksi 25-vuotias vastaaja olisi voinut valita kohdassa ikäänsä vastaavaksi vaihtoehdoksi 18-25 tai 25-30, jolloin vastaajien ikäjakama ei välttämättä ole ihan todenmukainen. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut oppaan sisältöön, sillä liikuntaleikkikoulun nykyiset ohjaajat ovat joka tapauksessa hyvin eri-ikäisiä.

Taustakyselyssä annoimme vastaajille mahdollisuuden kertoa ehdotuksia ja toiveita oppaan sisällöstä. Oppaassa toivottiin olevan esimerkkejä ja konkreettisia vinkkejä, joita voi hyödyntää liikuntaleikkikoulun tuntien sisällössä. Oppaassa myös toivottiin olevan tietoa erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjaamisesta. Oppaan sisällön rajauksen kannalta halusimme kuitenkin keskittyä osallisuuden tukemisen käsittelemiseen, jolloin rajasimme erityistä tukea tarvitsevien lasten tukemisen oppaan ulkopuolelle. Osallisuuden määrittämisen lisäksi oppaassa on konkreettisia vinkkejä siitä, miten osallisuutta voi tukea liikuntaleikkikoulutunneilla.

Onnistuimme toteuttamaan Osallisuuden juuret -oppaan siten, että siitä tuli toimiva, selkeä, tiivis ja helppolukuinen. Oppaan tekemisen tukena perehdyimme julkaisun tekemiseen liittyvään lähdemateriaaliin. Meillä kummallakaan ei ole aikaisempaa kokemusta oppaan laatimisesta, joten koimme tärkeäksi tutustua aiheeseen ensin lähdemateriaalin avulla.

7.3 Eettisyys ja luotettavuus opinnäytetyössä

Tutkimuksen tekoon liittyy monia eettisiä kysymyksiä, joita tutkijan on otettava huomioon tutkimusta tehdessä. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimuksen teossa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluu esimerkiksi, että tutkija noudattaa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta niin itse tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä kuin tulosten arvioinnissakin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 23–24.) Tämä opinnäytetyö oli toiminnallinen, mutta toteutimme tutkimuksellisen taustakyselyn liikuntaleikkikoulun ohjaajille. Opinnäytetyön taustakyselyn laadimme huolellisesti, jotta se vastaisi mahdollisimman hyvin asettamaamme tavoitteeseen. Kysymysten ja väittämien laatimiseen käytimme runsaasti aikaa, jotta taustakysely tulisi opinnäytetyön tuotoksena syntyneitä opasta mahdollisimman kohderyhmälähtöisesti. Tulosten analysoinnissa noudatimme tarkkuutta ja rehellisyyttä. Olemme koko opinnäytetyöprosessin ajan kuvanneet opinnäytetyön vaiheita rehellisesti ja avoimesti tässä opinnäytetyön raportissa.

Tutkimusten teossa tärkeää on ihmisarvon kunnioittaminen. Itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan antamalla ihmisille mahdollisuus itse päättää, haluavatko he ottaa osaa tutkimukseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 25.) Liikuntaleikkikoulun ohjaajille toteutettuun taustakyselyyn vastaaminen oli ohjaajille vapaaehtoista, mikä kerrottiin tutkimuslupalomakkeessa sekä sen saateviestissä. Taustakyselyn alussa myös toimme esiin, että vastaajan ei ole pakko vastata jokaiseen kysymykseen. Taustakyselyn vastauksia käsitelimme luottamuksellisesti ja ne tuhotaan opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen. Kenenkään vastaajien nimiä ei mainita opinnäytetyön raportissa tai tuotoksessa vastaajien anonyymiuden takaamiseksi. Vastaajille kerroimme, mihin taustakyselyn tuloksia tullaan käyttämään, jotta he

ovat tietoisia mihin he ovat osallistumassa. Toimme myös vastaajille esille, että heidän henkilöllisyytensä ei tule esiin opinnäytetyössä tai sen tuotoksessa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön aiheena oli lasten osallisuuden tukeminen liikuntaleikkikoulussa. Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja sen tuotoksena syntyi Osallisuuden juuret - opas lasten osallisuuden tukemisesta liikuntaleikkikoulun ohjaajille. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää miten nykyiset liikuntaleikkikoulun ohjaajat huomioivat lasten osallisuuden omassa ohjauksessaan ja toiminnan suunnittelussa. Haluamme lisätä ohjaajien tietoutta osallisuuden merkityksestä ja tärkeydestä lasten kanssa työskennellessä. Osallisuuden tukemisen avulla haluamme vahvistaa lasten myönteisiä kokemuksia liikuntaleikkikoulun toiminnasta, minkä puolestaan uskomme lisäävän lasten viihtyvyyttä. Oppaan avulla ohjaajat saavat vinkkejä lasten osallisuuden tukemiseen, jolloin myös lapset pääsevät kokemaan oman mahdollisuutensa vaikuttaa tuntien sisällön suunnitteluun ja toteutukseen.

Halusimme toteuttaa opinnäytetyön tuotoksena syntyvän oppaan mahdollisimman kohderyhmälähtöisesti, joten toteutimme Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajille taustakyselyn. Taustakyselyn avulla halusimme selvittää miten liikuntaleikkikoulun ohjaajat huomioivat osallisuuden omassa ohjauksessaan ja toiminnan suunnittelussa. Opinnäytetyön taustakyselyn avulla saimme tarkempaa tietoa oppaan kohderyhmästä eli liikuntaleikkikoulun ohjaajista, mikä auttoi meitä kohdentamaan oppaan sisältöä kohderyhmälle sopivaksi.

Lasten osallisuus on tärkeä ja ajankohtainen aihe. Se on ollut aiheena monissa opinnäytetöissä ja kasvavan mielenkiinnon kohteena. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme oppineet paljon uutta lasten osallisuuden merkityksestä ja tukemisesta. Osallisuutta voi tukea liikuntaleikkikoulun lisäksi koko varhaiskasvatuksen työkentällä sekä esimerkiksi lastensuojelussa. Tämä opinnäytetyö onkin syventänyt meidän omaa ammatillista osaamistamme ja voimme hyödyntää opinnäytetyöprosessin aikana oppimaamme tulevaisuudessa sosiaalialan työtehtävissä.

Opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä ja antoisa. Olemme syventäneet osaamistamme itse opinnäytetyön aiheeseen liittyen kuin myös kehittäneet osaamistamme tutkimuksellisten menetelmien käytössä ja analysoinnissa. Olemme lisäksi oppineet tiedonhakua sekä lähdekriittisyyttä. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme myös kehittyneet tieteellisessä kirjoittamisessa ja raportoinnissa.

Laadimme heti opinnäytetyöprosessin alussa aikataulun, jossa teimme tarkan suunnitelman opinnäytetyöprosessin vaiheista ja niiden toteutuksesta. Tämän vuoksi olemme onnistuneet pysymään opinnäytetyön alkuperäisessä aikataulussa hyvin. Oppaan laatiminen oli haasteellisempaa ja vei enemmän aikaa, kun olimme aluksi kuvitelleet. Olisimmekin voineet aloittaa oppaan tekemisen hieman aikaisemmin, jotta meille olisi jäänyt enemmän aikaa oppaan visuaalisen ilmeen suunnitteluun. Tällöin olisimme myös voineet testata valmista opasta käytännöstä ja olisimme saaneet siitä ohjaajilta palautetta. Koemme kuitenkin oppaan onnistuneeksi sisällön ja ulkoasun osalta pienestä kiireestä huolimatta.

Yhtenä opinnäytetyön mahdollisuutena koimme toimeksiantajan antaman vapauden oppaan suunnittelussa. Toimeksiantajan toiveesta päätimme heti alussa, että opas toteutetaan sähköisessä muodossa. Oppaan sisällön ja ulkoasun pääsimme kuitenkin toteuttamaan omien näkemyksiemme mukaan, mikä tuntui aluksi haastavalta, mutta toisaalta innostavalta. Saimme kuitenkin opinnäytetyön toimeksiantajalta vinkkejä ja palautetta oppaan sisällöstä ja rakenteesta, jotka huomioimme oppaan tekemisessä.

Yhtenä edistävänä tekijänä tässä opinnäytetyöprosessissa on ollut meidän keskinäinen yhteistyömme, joka on auttanut työn suunnittelussa, aikataulutuksessa ja toteutuksessa. Olemme yhdessä pohtineet eteen tulleita haasteita ja keksineet niihin ratkaisuja. Opinnäytetyöprosessin alussa pelkäsimme sitä, miten eri paikkakunnilla asuminen ja siitä syntyvä välimatka vaikuttaa työskentelyymme. Olemme kuitenkin tehneet suurimman osan opinnäytetyön eri vaiheista yhdessä, emmekä ole jakaneet keskenään työtehtäviä. Tämä on toisaalta vienyt aikaa enemmän, mutta se on auttanut yhteneväisen ja selkeän tekstin rakentamisessa. Yhdessä tehdessä olemme myös pohtineet opinnäytetyön aikana syntyneitä ajatuksia ja koemme sen syventäneen omaa oppimistamme.

Opinnäytetyöprosessin aikana ei ole ollut mahdollista arvioida sitä, ovatko liikuntaleikkikoulun ohjaajat huomioineet ja tukeneet lasten osallisuutta liikuntaleikkikoulussa laatimamme oppaan avulla. Jatkotutkimusehdotuksena voisikin tutkia oppaan toimivuutta ja todellisia vaikutuksia liikuntaleikkikouluympäristöön. Olisi mielenkiintoista tietää, ovatko ohjaajat kokeneet laatimamme oppaan hyödylliseksi ja omaa ohjaustaan tukevaksi. Lasten osallisuuden tukemisesta päiväkotiympä-

ristössä on jo tehty useita opinnäytetöitä. Tämän opinnäytetyön tuotoksena syntynyt opas on toteutettu ensisijaisesti Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajille. Uskomme kuitenkin, että Osallisuuden juuret -opasta voi hyödyntää myös päiväkotien liikuntahetkissä. Olisikin mielenkiintoista tietää miten lasten osallisuus näyttäytyy päiväkotien liikuntahetkissä.

LÄHTEET

Alanko, A. 2013. Osallisuusryhmä demokratiakasvatuksen tilana - tapaustutkimus lasten ja nuorten osallisuusryhmien toiminnasta Oulussa. Oulun yliopisto: Oulun tutkijakoulu. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja [viitattu 1.9.2014]. Saatavissa: <http://herkules oulu.fi/isbn9789526203072/isbn9789526203072.pdf>

Autio, T. & Kaski, S. 2005. Ohjaamisen taito. Helsinki: Edita.

From, K. & Koppinen, M-L. 2012. Menossa mukana - Tukea tarvitsevan nuoren toiminnallinen osallistuminen. Juva: PS-kustannus.

Gretschel, A. 2002. Kunta nuorten osallisuus ympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja [viitattu 11.7.2014]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13503/9513912868.pdf?sequence=1>

Hart, R. 1997. Children's participation - The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care. New York: UNICEF.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hännikäinen, M. 2006. Yhteenkuuluvuuden tunne ja oppijoiden yhteisöksi kehittyminen. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A-R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 126–146.

Hännikäinen, M. & Rasku-Puttonen, H. 2006. Johdanto: Päiväkoti ja koulu vuorovaikutuksellisinä yhteisöinä. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A-R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 11–16.

Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen M., Nummenmaa, A. R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Kiili, J. 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja [viitattu 11.7.2014]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13311/9513924009.pdf?sequence=1>

Kurki, L., Nivala, E. & Sipilä-Lähdekorpi, P. 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.

Lansdown, G. 2010. The realisation of children's participation rights. Critical reflections. Teoksessa B. Percy-Smith & N. Thomas. A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 11–23.

Lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015. 2012. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6 [viitattu 21.4.2014]. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf>

Lasten Leikki ja Liikunta ry. 2014. [viitattu 3.9.2014]. Saatavissa: http://www.laleli.fi/seuran_esittely/

Liikuntaleikkikouluohjaajan materiaali. 2013. Nuori Suomi.

Loiri, P. & Juholin, E. 2006. Huom!: visuaalisen viestinnän käsikirja. Jyväskylä: Gummerus.

Mäkelä, J. 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn & kuulun - Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat / Lasten Keskus Oy, 13–23.

Thomas, N. 2009. Children, family and the state - Decision-making and child participation. Bristol: Policy Press.

Nivala, E. 2008. Syrjäytymisestä osallisuuteen. Teoksessa: Hämäläinen, J. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja - vuosikirja 2008. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 5-12.

Pesonen, E. 2007. Julkaisijan käsikirja. Porvoo: WS Bookwell.

Piiroinen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Helsinki: Kuunnelkaa meitä - Lasten osallisuushanke 2006–2007 [viitattu 19.6.2014.] Saatavissa:

http://www.munvuoro.fi/cms/wpcontent/uploads/Tiina_Piiroinen_Ohjaajan_opas_lasten_osallistavien_ryhmien_ohjaamiseen.pdf

Rantala, K. 2011. Miksi osallisuus on tärkeää? Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn & kuulun - Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat / Lasten Keskus Oy, 138–143.

Rasku-Puttonen, H. 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A-R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 111–125.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV-Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [viitattu 17.10.2014]. Saatavissa:

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Shier, H. 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Julkaisussa Children & Society Volume 15 (2001) pp. 107-117 [viitattu 24.9.2014]. Saatavissa EBSCO Academic Search Elite -tietokannassa:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=2e0b8757-f8c7-4c71-8dec-83388d4c06d1%40sessionmgr4005&vid=4&hid=4204>

Skivenes, M. & Strandbu, A. 2006. A Child Perspective and Children's Participation. Julkaisussa Children, Youth and Enviroments 16(2): 10-27 [viitattu: 15.8.2014]. Saatavissa:

http://www.colorado.edu/journals/cye/16_2/16_2_05_ChildPerspective.pdf

Stenvall, E. & Seppälä, U. 2008. Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA. Heikki Waris –instituutti. Työpapereita 2008:1 [viitattu 21.8.2014]. Saatavissa:

http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf

Sääkslahti, A. 2007. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikinaro-Johansson, P. & Huovinen, T. (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 32–41.

Tast, E. 2007. Juuret ja siivet - sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hämäläinen, J. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja - vuosikirja 2007. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 17–50.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Tammi.

Turja, L. 2010. Lapset osallisina - kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa Turja, L. & Fonsén, E. (toim.) Suuntana laadukas varhaiskasvatus - Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry., 30–47.

Turja, L. 2012. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 41–53.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 2014. Unicef [viitattu 27.8.2014]. Saatavissa:

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. 2005. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön oppaita 2005:17. Helsinki [viitattu 15.8.2014]. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3739.pdf&title=Varhaiskasvatuksen_liikunnan_suositukses_fi.pdf

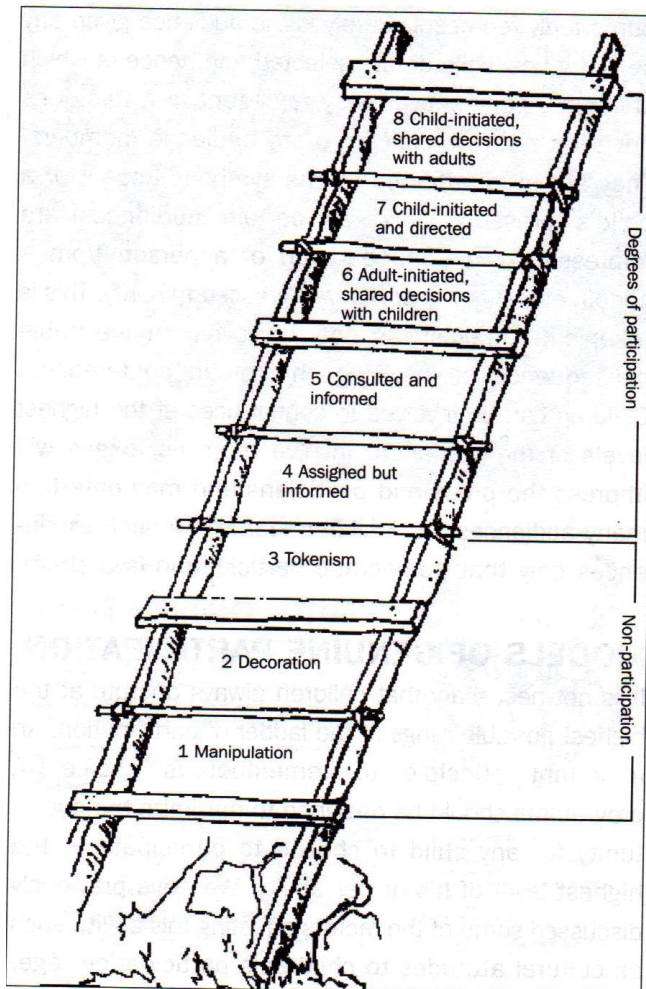
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi [viitattu 15.8.2014]. Saatavissa:

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Vilka, H. & Airaksinen A. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Tammi: Jyväskylä.

Wiertsema, H. 1997. Liikuntaleikkikirja. Helsinki: Oy Edita Ab.

Roger Hart: The ladder of children's participation

Opinnäytetyön tutkimuslupa toimeksiantajalle

TUTKIMUSLUPA

Sanna Ahonen ja Anu Uotila
Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala

4.7.2014

Lasten Leikki ja Liikunta ry.
Vesa Hämäläinen

Olemme sosionomi (amk) opiskelijoita Lahden ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä lasten osallisuuden tukemisesta liikuntaleikkikoulu ympäristössä. Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä liikuntaleikkikoulun ohjaajien tietoutta osallisuuden merkityksestä ja tärkeydestä lasten kanssa työskenneltäessä. Tavoitteena on selvittää, miten liikuntaleikkikoulun ohjaajat huomioivat lasten osallisuuden omassa ohjauksessaan ja toiminnan suunnittelussa.

Toteutamme liikuntaleikkikoulun ohjaajille kyselyn, jonka avulla saadaan tietoa ohjaajien osallisuuden tuntemisesta. Tämän pohjalta laadimme oppaan lasten osallisuuden tukemisesta, jota ohjaajat voivat vapaasti hyödyntää omassa ohjauksessaan. Opinnäytetyössä ei tulla analysoimaan kyselyn tuloksia tarkasti ja järjestelmällisesti, vaan käytämme niitä ainoastaan oppaan tekemisen tukena.

Kyselyn vastauksia tullaan käsittelemään luottamuksellisesti ja tuloksia käytetään ainoastaan opinnäytetyössämme. Kaikki vastaukset hävitetään opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Vastaajien yksityisyyden suojaksi opinnäytetyön raportissa ei mainita vastaajien nimiä. Kysely toteutetaan syksyllä 2014. Opinnäytetyössä tullaan kertomaan Lasten Leikki ja Liikunta ry:n toiminnasta.

Sanna Ahonen
Lahden ammattikorkeakoulu

Anu Uotila
Lahden ammattikorkeakoulu

Myönnän tutkimusluvan ja nimeäni saa käyttää opinnäytetyön raportissa

Allekirjoitus, päiväys

Taustakysely liikuntaleikkikoulun ohjaajille

Lasten osallisuuden tukeminen liikuntaleikkikoulussa

Pyydämme sinua vastaamaan seuraaviin kysymyksiin ja väittämiin huolellisesti ja rehellisesti. Mihinkään kysymykseen ei ole pakko vastata, mutta toivomme, että vastaisit mahdollisimman moneen kysymykseen. Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään ainoastaan opinnäytetyön tuotoksena syntyvän oppaan sisällön suunnittelussa. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10 minuuttia.

Kysymyksissä 1-3 valitse vastausvaihtoehdoista sopivin. Kysymyksissä 5,7 ja 8 voit kirjoittaa vastauksesi avoimeen tekstikenttään. Kysymys 6 koostuu väittämistä, joihin vastataan valitsemalla vaihtoehdoista (en koskaan, harvoin, joskus, usein ja hyvin usein) sopivin. Lopuksi sinulla on vielä mahdollisuus kertoa toiveitasi oppaan sisällöstä. Kun olet vastannut kyselyyn, paina lopuksi lähetä -nappia. Tämän jälkeen et voi muuttaa vastauksiasi.

1. Vastaajan ikä

- Alle 18
- 18 - 25
- 25 - 30
- 30 - 40
- Yli 40

2. Oletko käynyt liikuntaleikkikoulun ohjaaja koulutuksen?

- Kyllä
- Ei

3. Onko sinulla aikaisempaa koulutusta / työkokemusta lasten ohjaamisesta?

- Kyllä
- Ei

4. Jos vastasit edelliseen kysymykseen KYLLÄ, niin kerro koulutuksestasi / työkokemuksestasi tarkemmin.

5. Miten ymmärrät lasten osallisuuden käsitteen? Määrittele osallisuutta omin sanoin lyhyesti.

6. Vastaa seuraaviin väittämiin

	En kos- kaan	Harvoin	Joskus	Usein	Hyvin usein
Huomioin jokaisen lapsen yksilöllisesti jokaisen tunnin alussa, esimerkiksi tervehdymällä.	☐	☐	☐	☐	☐
Annan lasten itse päättää osallistumisestaan tuntien toimintaan, esimerkiksi leikkeihin.	☐	☐	☐	☐	☐
Huomioin lasten mielipiteet tuntien sisällössä ja muutan tarvittaessa ennalta suunniteltua ohjelmaani lasten mielipiteiden mukaan.	☐	☐	☐	☐	☐
Kysyn lapsilta palautetta tunnin jälkeen.	☐	☐	☐	☐	☐
Kysyn lapsilta ehdotuksia seuraavan tunnin sisällöstä.	☐	☐	☐	☐	☐
→ Huomioin nämä lasten ehdotukset suunnitellessani seuraavan tunnin ohjelmaa.	☐	☐	☐	☐	☐

7. Miten huomioit lasten osallisuuden omassa ohjauksessasi ja toiminnan suunnittelussa?

An empty rectangular text input field with a light gray border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, both with standard arrow and track icons.

8. Halutessasi voit kertoa ehdotuksia ja toivomuksia oppaan sisällöstä alla olevaan kenttään. Otamme ne huomioon parhaamme mukaan oppaan suunnittelussa.

An empty rectangular text input field with a light gray border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, both with standard arrow and track icons.

Kiitos vastauksistasi!

Esimerkki sisällönanalyysin etenemisestä

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka
<p>”muutan joitakin suunnitelmia sen mukaan jos se ei ole toiminut tai on toiminut hyvin toisessa ryhmässä.”</p> <p>”Suunnitelmat ikätason mukaiset ja niiden mahdollinen muokkaaminen lasten kiinnostuksen ja uuden ideoinnin mukaan (tunnin aikana)”</p> <p>”Jätän ohjelmassa varaa lasten ideoille ja mielikuvitukselle.”</p>	<p>Suunnitelmien muuttaminen niiden toimivuuden mukaan</p> <p>Suunnitelmat tehdään ikätason mukaan ja niitä muokataan lasten ideoiden mukaan</p> <p>Ohjelmassa on varaa lasten ideoille ja mielikuvitukselle</p>	<p>Ennalta suunnitellun toiminnan muuttaminen lasten ideoiden mukaan</p>
<p>”lapsilta ideoita...”</p> <p>”Kysymällä lapsilta, kuuntelemalla myös lasten keskinäistä keskustelua”</p> <p>”...ja he saavat itse kertoa ideoita mitä milloinkin voidaan tehdä”</p> <p>”Kun mahdollista, kysyn esim. leikkiehdotusta...”</p>	<p>Lasten ideoiden kysyminen</p> <p>Lapsilta kysytään ja kuunnellaan heidän keskinäistä keskustelua</p> <p>Ideoiden kysyminen lapsilta</p> <p>Leikkiehdotusten kysyminen lapsilta mahdollisuuksien mukaan</p>	<p>Kysytään lapsilta ideoita</p>